

ÄLDRE RÅDENS VERKSAMHET OCH MÖJLIGHETER ATT PÅVERKA I KOMMUNERNA

ÄLDRE RÅDENS VERKSAMHET OCH MÖJLIGHETER ATT PÅVERKA I KOMMUNERNA

Författare: Jasmin Airinen
Redaktör: Sanna Ahola, Susan Villa
Layout: Joonas Tupala

ISBN 978-952-7117-56-9
ISSN 2670-1944

Människorättscentrets publikationer 7/2021
<https://www.manniskorattsentret.fi/publikationer/>
© Människorättscentret
2021 Helsingfors

1 Inledning	4
2 Kommunala äldreråd i Finland	7
3 Människorättscentrets enkät till äldreråden	10
3.1 Äldrerådets organisation och sammansättning	11
3.2 Äldrerådets viktigaste verksamhetsformer	13
3.3 Exempel på äldrerådets praxis och verksamhetsätt	16
3.4 Förverkligande av äldrerådets verksamhetsförutsättningar	21
3.5 Koronakrisens inverkan på äldrerådets verksamhet	23
3.6 Synpunkter på äldrerådets ställning och möjligheter att påverka i kommunerna	26
3.7 Resultat av äldrerådets arbete	29
3.8 Främjande av äldrerådets påverkningsmöjligheter	32
4 Organisationernas synpunkter på äldrerådets verksamhet	38
5 Reflektion och slutsatser	40
Bilaga: Frågeformulär för äldreråd	45

1 Inledning

I Finland ökar antalet äldre personer och deras relativa andel av befolkningen snabbt, och enligt prognoserna kommer en dryg fjärdedel av finländarna att vara över 65 år före 2030.¹ I synnerhet andelen personer över 75 år och personer som fyllt 85 år ökar.² Den äldre befolkningen är dock en mycket heterogen grupp både vad gäller ålder och till exempel hälsa och funktionsförmåga.

De grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillhör alla människor på lika villkor och som det allmänna ska trygga för var och en. Viktiga rättigheter som särskilt gäller äldre personer är rätten till delaktighet, ett människovärdigt liv och tillräckliga tjänster.³ Bestämmelser om tjänster och rättigheter för äldre personer finns till exempel i lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre, den så kallade

äldreomsorgslagen. Ett viktigt mål med äldreomsorgslagen är att förbättra äldre personers möjlighet att delta i beredningen av beslut som påverkar deras levnadsförhållanden och i utvecklandet av de tjänster de behöver i kommunen.⁴ Det är viktigt att man i kommunernas planer och beslutsfattande beaktar den äldre befolkningens perspektiv i stor utsträckning inom kommunens olika verksamhetsområden i alla de frågor som har betydelse för äldre personers hälsa och välfärd samt levnadsförhållanden i allmänhet.

För att säkerställa de äldres möjligheter att delta och påverka måste det finnas ett äldreråd i alla kommuner.⁵ Äldrerådet är ett viktigt lagstadgat samarbetsorgan som har en central roll i övervakningen och främjandet av den äldre befolkningens rättigheter och intressen på lokal nivå. Lagens bestämmelser om äldre rådets organisation, verksamhet och uppgifter samt om samarbetet mellan råden och kommunen är ganska diffusa, vilket ger utrymme att beakta de lokala förhållandena och behoven. Samtidigt innebär detta att äldreråden delvis försätts i en ojämlig ställning med tanke på möjligheterna att delta och påverka, eftersom kommunerna kan ordna äldrerådets verksamhet på mycket varierande sätt.

De kommunala äldrerådets verksamhetsfält förändras delvis till följd av den pågående

1 År 2019 utgjorde andelen personer över 65 år 22 procent av hela befolkningen, det vill säga cirka 1,2 miljoner. Om man granskar kommunerna skiljer andelen mellan 10 och 44 procent. Finlands officiella statistik (2020) Nyckeltal för befolkningen efter område, 1990-2019. Område. Andel 65 år och äldre, %, 2019. Hämtad 9.2.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/sv/StatFin/StatFin_vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/

2 Finansministeriet (2020) Vändpunkt för kommunerna? Kommunernas lägesbild 2020. Finansministeriets publikationer 2020:13, Helsingfors, 48-51. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162061/VM_2020_13_Kuntien_tilannekuva_2020.pdf eller <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-065-5> (på finska)

3 Finlands grundlag 11.6.1999/731. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>

4 Lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre 28.12.2012/980. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2012/20120980>

5 Kommunallagen 410/2015. <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20150410>

social- och hälsovårdsreformen, då ansvaret för att ordna social- och hälsovårdstjänster överförs från kommunerna till välfärdsområdena. För att säkerställa den äldre befolkningens möjligheter att delta och påverka har man för avsikt att tillsätta ett äldreråd för varje välfärdsområde. Om social- och hälsovårdsreformen genomförs planenligt kommer kommunernas och kommunernas äldreråds roll i främjandet av invånarnas hälsa och välfärd att framhävas ytterligare.⁶ Det är emellertid viktigt att skapa praxis för samarbetet mellan de regionala och kommunala råden eftersom kommunernas äldreråd har goda kontakter till kommuninvånarna och därigenom känner till de lokala behoven och situationerna.

På basis av tidigare utredningar vet man att äldreråden i alla kommuner inte har kunnat delta till exempel i genomförandet av uppgifter enligt äldreomsorgslagen helt och hållet på det sätt som lagen förutsätter och att de inte har getts genuina möjligheter att påverka frågor som berör äldre personer. Exempelvis brister i kommunikationen och informationen mellan äldrerådet och kommunen har identifierats som utmaningar för äldrerådets verksamhet.⁷

I nuläget har det dock gjorts relativt få undersökningar och utredningar om äldreråden och deras verksamhet. För att stärka äldrerådets ställning och främja deras påverkningmöjligheter behövs mer aktuell information. Det är viktigt att kartlägga nuläget i synnerhet på grund av det långvariga undantagstillståndet till följd av coronapandemin som började våren 2020. Under coronapandemin har människors liv och rättigheter begränsats på många sätt. Begränsningarna har berört i synnerhet äldre människor, eftersom det har konstaterats att de löper större risk att insjukna i coronaviruset och man genom begränsningarna har velat trygga deras hälsa.⁸

Mellan december 2020 och januari 2021 gjorde Människorättscentret en utredning om de kommunala äldrerådets verksamhet och nuläge. Med hjälp av en enkät som skickades till kommunernas äldreråd (se bilagan) kartlades äldrerådets verksamhetssätt, möjligheter att påverka och coronasituationens inverkan på rådets verksamhet. Syftet med utredningen var att producera information om vilka utmaningar äldreråden står inför i sin verksamhet, vilken god praxis man borde överföra från en kommun till en annan samt hur äldrerådets arbete och ställning kunde stödas i fortsättningen. Som en del av projektet frågade man också vilken erfarenhet riks-omfattande organisationer och föreningar har av samarbetet med äldreråden samt deras synpunkter på hur samarbetet kunde utvecklas i fortsättningen.

6 Regeringens proposition 8.12.2020. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av välfärdsområden och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet samt till lämnande av underrättelse enligt artiklarna 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse. https://soteuudistus.fi/documents/16650278/49410096/SV_Sote+HE_final.pdf/70d4d0a3-a039-e453-1bc1-d4d5a938adbe/SV_Sote+HE_final.pdf?t=1607428287186

7 Virnes E. (2014) Vanhusneuvosto osallistuu ja vaikuttaa. Uutta kunnista. Kommunförbundets publikationsserie 4/2014. Kommunförbundet, Helsingfors. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2014/1630-vanhusneuvosto-osallistuu-ja-vaikuttaa>

Latvalahti J. (2015) Vanhusneuvosto-opas. Sitra, Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf. KL-Kustannus Oy, Helsingfors. <https://www.sitra.fi/julkaisut/vanhusneuvosto-opas/>

Miettinen H. & Parviainen J. (2017) Vanhusneuvostojen rooli ja vaikutusmahdollisuudet ikääntyneiden asumisen ja elinympäristöjen kehittämisessä. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman 2013-2017 työpapereita 1/2017, ympäristöministeriö, 5.4.2017.

8 Statsrådet (2020) Vad bör personer över 70 år beakta i det rådande coronavirusläget? Pressmeddelande 55/2020, Social- och hälsovårdsministeriet. https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/mita-yli-70-vuotiaan-pitaa-ottaa-huomioon-koronavirustilanteessa-?languageId=sv_SE

Människorättscentret följer upp och främjar de äldres rättigheter

Människorättscentret är ett självständigt och oberoende sakkunnigämbetsverk vars uppgift är att följa upp och främja tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland.⁹ Människorättscentret, dess människorättsdelegation och riksdagens justitieombudsman bildar tillsammans Finlands nationella människorättsinstitution.¹⁰ Till Människorättscentrets lagstadgade uppgifter hör bland annat att främja information, utbildning, fostran och forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, utarbeta utredningar om tillgodoseendet av rättigheterna, lägga fram initiativ och ge utlåtanden samt delta i det europeiska och internationella samarbetet för att främja och trygga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Främjandet av äldre personers rättigheter är en av de tematiska prioriteringarna i Människorättscentrets verksamhet.¹¹ År 2020 inrättades en sektion för äldre personers rättigheter i människorättsdelegationen. Sektionen består av forskare, representanter för organisationer och andra sakkunniga inom området. Sektionen stöder Människorättscentrets arbete.

Människorättscentrets mål är att stärka det rättsliga perspektivet i verksamheten, beslutsfattandet och lagstiftningen som gäller äldre personer samt även i större utsträckning när det gäller attityder. Bakgrunden till det främjande arbetet är tanken att en äldre person ska ses som en innehavare av sina egna rättigheter, inte bara som ett föremål för olika funktioner och omsorg. Vid sidan av den nationella verksamheten deltar Människorättscentret i internationella nätverk för äldres rättigheter och deltar till exempel i FN:s debatt i frågan.¹² Dessutom publicerar centret utredningar och tematiska översikter som fokuserar på äldre personers rättigheter.

9 Mer information om Människorättscentret och dess uppgifte: <https://www.manniskorattscentret.fi/om-oss/>

10 Mer information om den nationella människorättsinstitutionen: www.manniskorattscentret.fi/om-oss/nationella-manniskorattsinstitut/

11 Läs mer om Människorättscentrets verksamhet för att främja äldre personers rättigheter: www.manniskorattscentret.fi/aldre-personers-rattigheter/

12 Se FN:s Open-ended Working Group on Ageing: <https://social.un.org/ageing-working-group/index.shtml>

2 Kommunala äldreråd i Finland

Äldrerådet är ett lagstadgat permanent samarbetsorgan i kommunerna, vars uppgift är att fungera som kommuninvånarnas röst i frågor som berör äldre personer. Bestämmelser om äldreråd i Fastlandsfinland finns i kommunallagen¹³ och äldreomsorgslagen¹⁴. Enligt 27 § i kommunallagen ska kommunstyrelsen inrätta ett äldreråd för att garantera den äldre befolkningens möjligheter att delta och påverka. Det blev lagstadgat att tillsätta ett äldreråd i alla kommuner efter att äldreomsorgslagen trädde i kraft 2013. Enligt lagen skulle äldrerådet tillsättas i alla kommuner senast den 1 januari 2014. Äldrerådet kan vara kommunens eget, gemensamt för flera kommuner eller ett kombinerat äldreråd och råd för personer med funktionsnedsättning. Enligt Kommunförbundets utredning hade största delen av kommunerna ett äldreråd redan innan lagen trädde i kraft.¹⁵

Äldrerådets organisation och verksamhets sätt varierar från kommun till kommun eftersom kommunerna själva kan besluta om till exempel rådets sammansättning, mandatperiodens längd och sekreterarens uppgifter. I regeringens proposition med förslag till lag om ändring av kommunallagen konstateras att det ändå är bra om det i sammansättningen fanns medlemmar från de lokala äldreorganisationerna.¹⁶ Kommunstyrelsen kan godkänna en instruktion för äldrerådet, i vilken man fastställer till exempel syftet med äldrerådet, rådets uppgifter och verksamhets sätt, hur ordförande väljs och hur sekreteraruppgifterna sköts samt hur verksamhetsplanen görs upp och verksamhetsberättelsen ges. En instruktion rekommenderas för att förtydliga äldrerådets ställning som en kommunal aktör.¹⁷

Olika lagstiftning gäller för äldreråden i Fastlandsfinland och på Åland. På Åland finns bestämmelser om äldreråden i kommunallagen för landskapet Åland. Enligt 31 a § i lagen i

13 Lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre. 28.12.2012/980. Hämtad. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2012/20120980>

14 Kommunallagen 410/2015, 27 §. <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20150410>

15 Virnes E. (2014) Vanhusneuvosto osallistuu ja vaikuttaa. Uutta kunnista. Kommunförbundets publikationsserie 4/2014. Kommunförbundet, Helsingfors. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2014/1630-vanhusneuvosto-osallistuu-ja-vaikuttaa>

16 RP 268/2014 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till kommunallag och vissa lagar som har samband med den. <https://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2014/20140268.pdf>

17 Social- och hälsovårdsministeriet & Kommunförbundet (2013) "Äldreomsorgslagen". Lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre. Promemoria till stöd för verkställandet och tolkningen av lagen, 13 (på finska). https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/STM_Kuntaliitto_liitemuistio_yleiskirjeeseen_13802013_evl.pdf

fråga ska kommunstyrelsen tillsätta ett äldreåd för att ge den äldre befolkningen möjlighet att delta i och påverka beslutsfattande som berör den äldre befolkningens levnadsförhållanden. Paragrafen trädde i kraft den 1 januari 2021.¹⁸ En del av kommunerna på Åland har haft ett äldreåd redan innan lagen trädde i kraft, till exempel Mariehamn och Lemland. I Ålands äldreåd finns närmare bestämmelser om äldreådens sammansättning, uppgifter och verksamhet. Även på Åland kan äldreådet vara kommunens eget eller gemensamt för flera kommuner.¹⁹

Enligt kommunallagen ska kommunstyrelsen sörja för äldreådets verksamhetsförutsättningar.²⁰ I motiveringarna till kommunallagen samt i social- och hälsovårdsministeriets och Kommunförbundets promemoria om verkställighet och tolkning av äldreomsorgslagen²¹ betraktas som verksamhetsförutsättningar ett mötesrum som kommunen anvisar, ordnandet av möten, ansvaret för kostnaderna för mötena och reservering av ett tillräckligt anslag för verksamheten. Det är också motiverat att betala mötesarvoden, men det kan kommunen besluta om. Dessutom konstateras att äldreådets medlemmars möjligheter att delta i utbildningar som ordnas av kommunen eller andra aktörer stärker rådets verksamhetsförut-

sättningar.²²

I motiveringarna till kommunallagen konstateras också att en förutsättning för att äldreådet ska kunna sköta sin uppgift att påverka är att äldreådet i god tid få information om aktuella projekt från kommunen. Enligt den handbok för äldreåd som Sitra och Pensionärsförbundens intresseorganisation (PIO rf) gett ut är information om kommunens planer och tidtabeller samt skapandet och upprätthållandet av en bestående praxis för kontakt väsentliga verksamhetsförutsättningar för äldreåden enligt lagens anda. En särskilt viktig verksamhetsförutsättning är också att en sekreterare eller föredragande sekreterare utses bland kommunens anställda, eftersom sekreteraren fungerar som äldreådets länk till kommunen. Sekreteraren har en viktig roll bland annat i ordnandet och förberedelserna av möten. En annan central förutsättning som föreslås är att kommunen ska skapa en webbplats för äldreådet antingen i form av en egen webbplats eller en webbplats på kommunens webbsidor, via vilken man informerar om till exempel rådets verksamhet och sammansättning.²³

Äldreåden är inte sådana kommunens organ som avses i kommunallagen, såsom till exempel kommunstyrelsen och nämnderna. De har således ingen beslutanderätt i kommunens ärenden och deras medlemmar har ingen offi-

18 Kommunallag (1997:73) för landskapet Åland.

31a §. (2020/11) Äldreåd, 7§, 8§. <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/199773>

19 Ålands författningssamling 2020:9. Äldreåd för Åland. https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/law/afs2020_nr9.pdf

20 Kommunallagen 410/2015, 27 §. <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20150410>

21 Social- och hälsovårdsministeriet & Kommunförbundet (2013) "Äldreomsorgslagen". Lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre. Promemoria till stöd för verkställandet och tolkningen av lagen, 13 (på finska). https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/STM_Kuntaliitto_liitemuistio_yleiskirjeseen_13802013_evl.pdf

22 RP 268/2014 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till kommunallag och vissa lagar som har samband med den. <https://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2014/20140268.pdf> Social- och hälsovårdsministeriet & Kommunförbundet (2013) "Äldreomsorgslagen". Lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre. Promemoria till stöd för verkställandet och tolkningen av lagen, 13 (på finska). https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/STM_Kuntaliitto_liitemuistio_yleiskirjeseen_13802013_evl.pdf

23 Latvalahti J. (2015) Vanhusneuvosto-opas. Sitra, Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf. KL-Kustannus Oy, Helsingfors, 9. <https://www.sitra.fi/julkaisut/vanhusneuvosto-opas/>

ciell ställning som förtroendevalda. Äldreråden kan dock genom sin verksamhet, till exempel genom initiativ, utlåanden och deltagande i olika arbetsgrupper, sträva efter att på bred front påverka frågor som berör äldre och därigenom att kommunerna för en politik som uppfyller målen i äldreomsorgslagen.²⁴ Äldrerådets verksamhetsfält sträcker sig till kommunens alla verksamhetsområden. I 27 § i kommunallagen fastställs följande: *”Äldrerådet ska ges möjlighet att påverka planering, beredning och uppföljning inom olika kommunala verksamheter i frågor som är av betydelse för den äldre befolkningens välfärd, hälsa, delaktighet, livsmiljö, boende, rörlighet eller möjligheter att klara de dagliga funktionerna eller med tanke på den service som den äldre befolkningen behöver.”*²⁵ Kommunen ska också ta med äldrerådet i beredningen av kommunens plan för att stödja den äldre befolkningen enligt 5 § i äldreomsorgslagen. Dessutom ska kommunen involvera rådet i den utvärdering av tillräckligheten i och kvaliteten på social- och hälsovårdsservicen för äldre som

föreskrivs i 6 § i äldreomsorgslagen.²⁶ Motsvarande lagstadgade uppgifter för äldrerådet ingår också i Ålands lag.²⁷

Den kommande social- och hälsovårdsreformen har en betydande inverkan på kommunernas verksamhet när ordnandet av social- och hälsovårdens och räddningsväsendets uppgifter ska överföras från kommunerna till de självstyrande välfärdsområdena från och med 2023. Ansvaret för att främja invånarnas hälsa och välfärd ligger fortfarande hos kommunerna. Välfärdsområdena motsvarar de nuvarande landskapen i Fastlandsfinland. Avsikten är att säkerställa den äldre befolkningens möjligheter att delta och påverka inom sitt område genom att bilda äldreråd för välfärdsområdena, till vilka man väljer minst en medlem från varje äldreråd i de kommuner som hör till välfärdsområdet. Detta antas främja samarbetet mellan kommunerna och välfärdsområdena och deras råd i frågor som berör den äldre befolkningen.²⁸ I en del av de nuvarande landskapen har äldrerådet verkat redan en längre tid.

24 Kommunallagen 410/2015, 27 §. <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20150410>

Lagen om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre. 28.12.2012/980, 4 §, 11 §. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2012/20120980>

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre samt lag om upphävande av 20 § i hälso- och sjukvårdslagen <https://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2012/20120160.pdf>

25 Kommunallagen 410/2015, 27 §. <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20150410>

26 Lagen om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre. 28.12.2012/980, 4 §, 11 §. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2012/20120980>

27 Ålands författningssamling 2020:9. Äldrelag för Åland. https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/law/afs2020_nr9.pdf

28 Regeringens proposition 8.12.2020. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av välfärdsområden och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet samt till lämnande av underrättelse enligt artiklarna 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse. https://soteuudistus.fi/documents/16650278/49410096/SV_Sote+HE_final.pdf/70d4d0a3-a039-e453-1bc1-d4d5a938adbe/SV_Sote+HE_final.pdf?t=1607428287186

3 Människorättscentrets enkät till äldreåden

Syftet med utredningen som gäller äldreåden är att med hjälp av en enkät som skickats till kommunernas äldreåd (se bilagan) få aktuell information om till exempel rådets verksamhetssätt och goda praxis, möjligheter att påverka i kommunen samt utmaningar i verksamheten. I enkäten svarade respondenterna på frågor om till exempel hur rådets verksamhet organiseras, hur verksamhetsförutsättningarna uppfylls, vilka verksamhetssätt som upplevs vara bra och respondenternas åsikter om hur rådets påverkningsmöjligheter kan främjas i fortsättningen. Med tanke på äldreådens nuvarande situation var det också viktigt att fråga hur coronapandemin påverkar deras verksamhet.

Enkäten skickades elektroniskt till äldreåden i Fastlandsfinland via kommunernas registratorskontor (n = 294) samt till kommunerna på Åland (n = 16) i december 2020. Enkäten fanns tillgänglig på finska, svenska, nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska. Enkäten skickades till alla kommuner och det kom sammanlagt 182 svar från 155 kommuner och ett äldreåd på landskapsnivå. En del kommuner lämnade flera svar. I sex av svaren saknades information om kommunen. Alla landskap i Finland besvarade enkäten och kommuner med mycket olika invånarantal deltog. Svaren representerar därmed i stor utsträckning olika äldreåd på olika håll i landet.

Enkäten besvarades av tre åländska kommuner vars situation var mycket varierande: en kommun hade ett fungerande äldreåd, en kommun hade tidigare haft ett äldreåd, men inget äldreåd hade tillsatts för 2020, och i den tredje kommunen hade inget äldreåd ännu tillsatts överhuvudtaget. På Åland blev det lagstadgat att tillsätta ett äldreåd först i början av 2021, vilket naturligtvis återspeglas i svaren.²⁹

Enkäten besvarades oftast av äldreådens sekreterare (34 %) eller ordförande (30 %). Ordföranden och sekreteraren besvarade enkäten tillsammans i 15 procent av svaren. I de övriga fallen (21 %) besvarades enkäten till exempel av enskilda medlemmar i äldreådet, sekreteraren och en representant för kommunen tillsammans eller ordförande och vice ordförande tillsammans med sekreteraren. 12 procent av respondenterna uppgav att svaren hade behandlats gemensamt i äldreådet.

²⁹ Kommunallag (1997:73) för landskapet Åland. 31a §. (2020/11) Äldreåd, 7§, 8§. <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/199773>

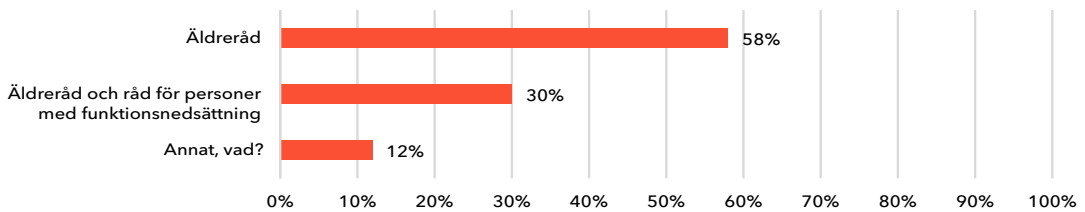

BILD 1. Vad kallas ert äldreråd? (n=182)

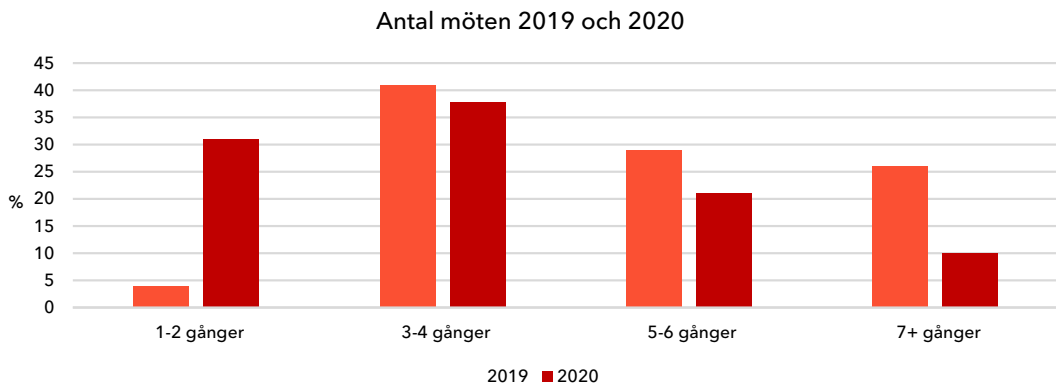

BILD 2. Äldrerådets sammanträden 2019 (n = 174) och 2020 (n = 174)

3.1 Äldrerådets organisation och sammansättning

Respondenterna tillfrågades hur många gånger äldrerådet sammanträdde 2019 och 2020. På basis av resultaten sammanträdde äldreråden allmänt taget mer sällan 2020 än året innan. I synnerhet blev det vanligare att ordna ett eller två möten. En del äldreråd sammanträdde dock oftare än sju (7-12 gånger) under båda åren. Svarsalternativet "0 gånger" saknades på frågeformuläret. Bild 2 motsvarar därför inte till fullo den verkliga situationen, eftersom det av de öppna svaren i undersökningen framgick att en del av de äldreråd som svarade på enkäten inte samlades en enda gång 2020.

Antalet ordinarie medlemmar i äldreråden varierade mellan 3 och 20 personer, men det vanligaste antalet var 6-11 medlemmar. Nästan alla äldreråd hade både kvinnor och män som

medlemmar, även om antalet kvinnor ofta var något större. Det har inte ställts några krav på könskvoter på äldreråden, men enligt jämställdhetsombudsmannen rekommenderas ändå en så jämlik representation som möjligt.³⁰ Även på Åland är det enligt tillämpningsguiden för äldreomsorgslagen viktigt att beakta jämställdheten mellan könen i rådets sammansättning.³¹ Enligt resultaten hade äldreråden medlemmar i många olika åldersklasser - från personer under 45 år till personer över 85 år. Största delen av respondenterna uppgav att äldrerå-

30 Latvalahti J. (2015) Vanhusneuvosto-opas. Sitra, Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf. KL-Kustannus Oy, Helsingfors, 18-19. <https://www.sitra.fi/julkaisut/vanhusneuvosto-opas/>

31 Ålands landskapsregering (2020) Äldrelag (2020:9) för Åland. Tillämpningsguide. Social- och miljöavdelningen, socialvårdsbyrån 2020, 28. https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/tillampningsguide_aldrelag_for_aland_2020-9_040320.pdf

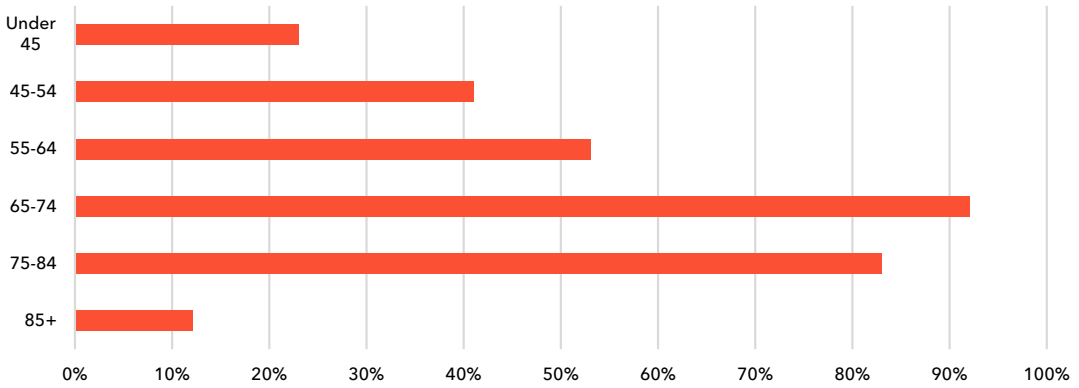

BILD 3. Åldersgrupper som är representerade i äldrerådets sammansättning (n=181).

BILD 4. Aktörer som är representerade i äldrerådets sammansättning (n=181).

dets sammansättning består av 65-74-åringar och 75-84-åringar. I rådets sammansättning finns alltså i huvudsak personer som hör till den äldre befolkningen (bild 3).

Nästan alla äldreråd hade medlemmar från lokala pensionärsorganisationer. Till medlemmarna hörde ofta också kommunala förtroendevalda och kommunala tjänsteinnehavare från olika verksamhetsområden, till exempel från socialväsendet, idrottsväsendet, bildningstjänsterna, grundtryggheten, den tekniska sektorn, trafikplaneringen och servicen för äldre och personer med funktionsnedsättning samt dessutom politiska förtroendevalda. En del av tjänsteinnehavarna uppgavs vara sakkunniga i rådet och inte egentliga medlemmar. I äldreråden fanns förutom medlemmar från pensionärsorganisationer även medlemmar från andra organisationer, såsom organisationer för äldre, veteraner och personer med funktionsnedsättning samt från olika organisationer och föreningar inom social- och hälsovårdsområdet. Andra bakgrundsinstanter som nämndes för medlemmarna var till exempel yrkeshögskolor, servicehus, hälsovårdscentraler, vården av utvecklingsstörda, Terveystalo, samkommuner för social- och hälsovård, patientorganisationer och samkommuner för grundtrygghet. Till medlemmarna hörde också seniorlärare, tjänsteinnehavare inom välfärdssamkommunens äldreomsorg, representanter för en fullmäktige-grupp, servicedirektörer för äldre, företagare och representanter för en samkommun för folkhälsöarbete.

3.2 Äldrerådets viktigaste verksamhetsformer

Respondenterna ombads beskriva det egna äldrerådets viktigaste verksamhetsformer. I svaren beskrevs mycket varierande verksamhetsformer som till exempel anknöt till tillhandahållande av sakkunskap, anordnande av evenemang, information och arbete med intressentgrupper. Enligt respondenterna var

äldrerådets möten en av de viktigaste verksamhetsformerna. Mötena utgör en viktig grund för äldrerådets verksamhet eftersom de är en kanal för samarbete mellan rådets medlemmar, informationsutbyte och behandling av aktuella ärenden samt för planering av verksamheten och utbyte av idéer.

De viktigaste verksamhetsformerna gällde i synnerhet att tillhandahålla sakkunskap, med vilket avses till exempel att delta i planerings-, berednings- och utvärderingsarbetet kring de uppgifter som fastställs i äldreomsorgslagen. Äldreråden har också medverkat i många slags arbetsgrupper för projekt som berör äldre människor i kommuner och organisationer, både i planeringsskedet och i genomförandet. Äldreråden gör också tillgänglighetskartläggningar där man kartlägger offentliga lokalers och miljöns tillgänglighet ur de äldres synvinkel och ger kommunerna utvecklingsförslag.

Dessutom var det vanligt med olika typer av påverkningsarbete, till exempel att framställa utlåtanden, initiativ och skrivelser, besvara enkäter och skriva ställningstagande artiklar. Äldreråden ger många utlåtanden om ärenden som planeras och bereds på kommun- och riksnivå. Utlåtanden har till exempel getts om regeringens proposition om inrättande av en äldreombudsman, en välfärdsberättelse och välfärdsplan, ordnande och utveckling av social- och hälsovårdstjänster, samernas samarbetskommission, fastighetsstrategin och många andra ärenden.

Som exempel på initiativ från äldrerådet nämndes bland annat videospelning av fullmäktiges möten, utökad användning av klarspråk, förbättring av äldrerådets synlighet, inrättande av en seniorträdgård i anslutning till ett servicecenter, transporter från avlägsna byar till service, äldrerådgivningsverksamhet och att få en representant från stadsstyrelsen i äldrerådet. En aktuell och viktig verksamhetsform som beskrevs var också bedömningen av coronavirusets konsekvenser för äldreomsorgen och beredskapen för eventuella behov av förändringar i fortsättningen.

"Initiativ: Äldrerådet lägger fram initiativ gällande tillgången till service, motionsplatser, tillgänglighet med mera och på så sätt har rådet möjlighet att påverka till exempel äldre personers välbefinnande och tillgången till service."

"Initiativ och utlåtanden, information till exempel om beslutsfattandet gällande grundtryggheten (till exempel omvandling av ett ålderdomshem till serviceboende med heldygnsomsorg, information från rådet med hjälp av SWOT-analys och för kännedom till stöd för grundtrygghetsnämndens beslutsfattande osv...)"

"Att varje år vara med i planeringen av välfärdsprogrammet för äldre, likaså att utvärdera hur programmet genomförs i bokslutsskedet"³²

Viktiga verksamhetsformer med tanke på äldrerådets verksamhet var enligt respondenterna att aktivt följa aktuella planer och beslut på kommun- och riks nivå, att skaffa information om till exempel tjänster för äldre samt att bevaka de äldres intressen. Att skaffa information och följa aktuella frågor har en nära koppling till nätverksbildning och samarbete med olika aktörer. Centrala nätverk för äldreråden är till exempel övriga äldreråd och råd för personer med funktionsnedsättning, olika organisationer och föreningar, kommunfullmäktige och kommunstyrelsen, förtroendevalda och tjänsteinnehavare från kommunens olika verksamhetsområden.

Äldreråden skaffar information till exempel genom att bjuda in kommunala beslutsfattare och experter från olika områden till rådets möten och genom att ordna gemensamma möten. Man får också information genom att i mån av

möjlighet delta i olika utbildningar, seminarier, presskonferenser, arbetsgrupper och projekt, nämndernas och fullmäktiges möten samt genom att hålla kontakt med de bakgrundsorganisationer och -föreningar som äldrerådets medlemmar representerar. En viktig verksamhetsform som nämndes var också de morgonskolor som ordnats i samband med äldrerådets möten, till vilka till exempel ordförandena och vice ordförandena för de lokala pensionärsorganisationerna inbjuds.

"Möten med sakkunniga inom bland annat social- och hälsovårdstjänster och kultur-tjänster så att vi får aktuell information om vilka tjänster som erbjuds äldre"

"Olika arbetsgrupper eller delaktighets-tillfällen där äldrerådet är representerat (arbetsgrupper för åldersvänlig, tillämpad motion och kulturellt äldrearbete, delaktighetstillfälle inom projektet för utveckling av förorterna)"

"Samarbetsmöten mellan kommunstyrelsen, ungdomsfullmäktige och rådet för personer med funktionsnedsättning och äldrerådet"

"Inhämtande av aktuell information (aktiva medlemmar) via internet."

"Kommunens ledande tjänsteinnehavare bjuds in till rådets möten för att presentera verksamheten inom sitt förvaltningsområde och samtidigt höra rådets önskemål och förslag för att förbättra servicen och miljön för äldre"

"Direkt kanal för påverkan till kommunala tjänsteinnehavare och kommunstyrelsen. Nödvändiga ärenden kan omedelbart föras vidare för kännedom och behandling. Diskussionskontakten med kommunen är naturlig. Ärenden sköts inte enbart genom utlåtanden."

32 Citaten är direkta utdrag ur svaren i enkäten som skickats till äldreråden. Enkäten finns i bilagan.

En viktig verksamhet som äldrerådet beskrevs bedriva var också att sprida information om rådet och dess verksamhet, till exempel om möten, evenemang och andra aktuella ärenden, via olika kanaler både till kommuninvånarna och olika intressentgrupper. Som exempel nämndes också att man för varje valperiod gör en sammanställning om rådets verksamhet och mål till exempel för kommunalvalskandidaterna samt att man skickar olika skrivelser till kommunens olika verksamhetsområden för att de äldres perspektiv ska beaktas i beslutsfattandet. Medier som används av äldreråden är till exempel rådets egna eller kommunens webbplats, sociala medier, lokala tidningar, broschyrer som delas ut till hushåll och annonser om mötesplatser för äldre. Informationen har en central betydelse för att öka kännedomen om äldrerådet. Kännedomen kan i sin tur öka såväl äldre personers deltagande i rådets evenemang som delaktigheten i allmänhet, eftersom kommuninvånarna via råden kan lägga fram till exempel förslag om initiativ och lyfta fram missförhållanden eller positiva saker i vardagen.

Äldreråden ordnar många slags evenemang, utbildningar och publikevenemang om aktuella ämnen som intresserar äldre. Dessa ordnas både i form av äldrerådets egen verksamhet och i samarbete med centrala intressentgrupper. Evenemang och tillställningar som nämndes allmänt var till exempel en fest under äldreveckan, julfest för äldre, valet av årets äldre person, torgdagarna som ordnas av äldrerådet och rådet för personer med funktionsnedsättning, utbildningar i digitala färdigheter, friluftsevenemang, ordnandet av seniorparlamentet under äldreveckan, olika kulturevenemang och vändagskaffe.

"Vara med och ordna möten mellan äldre (kaffe och möten) och partnerskapsverksamhet (samlar olika aktörer: kommunen, äldrerådet, föreningar, församlingen osv.)"

"Verksamheten under äldreveckan har varit livlig och det har ordnats olika typer av program. I år ordnades bland annat ett friluftsevenemang under Hjärtveckan, en pensionärsklubb, en musikstund, en omfattande och mångsidig föreläsning om näring, en bypromenad, käppgymnastik, filmer."

"Att ordna informationsinslag och föreläsningar om aktuella frågor."

Enligt svaren var hörandet av äldre också en viktig del av äldrerådets verksamhet. I frågeformuläret ombads respondenterna i en separat fråga också beskriva närmare på vilket sätt äldrerådet hör de äldre i sin kommun. Utifrån svaren hör äldreråden de äldre i synnerhet via medlemmarnas bakgrundsorganisationer och -föreningar. Med hjälp av omfattande nätverk når man äldre personer som befinner sig i olika livssituationer och i olika ställningar, och därigenom blir äldrerådet också medvetet om olika behov, bekymmer och önskemål. I ett svar framfördes också behovet av att höra yngre generationer som har äldre föräldrar och närstående. På det sättet kan äldreråden få viktig information också om de allra mest utsatta äldre, vars röst inte nödvändigtvis annars skulle höras.

Äldreråden hör äldre människor i sin kommun också vid olika evenemang och tillställningar som ordnas av rådet och andra aktörer samt genom att besöka centrala mötesplatser, tjänster och servicehus för äldre. Man gör olika enkäter för äldre personer, och rapporterna delges äldreråden som stöd för deras verksamhet. Äldreråden får direkt respons också via e-post, telefon och responslädor. Information förmedlas också till äldreråden vid vardagliga möten, särskilt i de minsta kommunerna och byarna. Ärenden som gäller äldre personer och som kommit till äldrerådets kännedom behandlas på mötena och man informerar vid behov om dem till kommunen.

"Information om meddelanden eller observerade missförhållanden från äldre och personer med funktionsnedsättning eller deras anhöriga till beslutsfattare, till exempel kommunstyrelsen."

"Genom att själv vara äldre och lyssna på jämnåriga. Genom att lyssna på den yngre generationen som har frågor om sina anhörigas hälsa och behov av hjälp"

"Vi vill aktivt få respons. Vi har deltagit i ett välfärdsevenemang som ordnats i kommunen genom att man har kunnat ställa frågor man funderar på och framföra önskemål. Dessa har vi sedan talat om på mötet och informerat vidare om inom kommunen. Vi har också gjort en egen broschyr som har delats ut vid olika evenemang och som har funnits bland annat på biblioteket. Målet har varit att man ska känna till oss och att det ska vara lätt att ta kontakt med oss."

"Under normala år har det i samband med evenemang funnits enkätblanketter där äldre personer har fått framföra sina åsikter och önskemål."

3.3 Exempel på äldrerådets praxis och verksamhets sätt

Enligt utredningen har äldreråden mycket varierande (se Tabell 1) sätt att genomföra sina uppgifter i praktiken. En del av dem hänför sig till de centrala verksamhetsformer som beskrivits ovan, till exempel möten eller påverkansarbete, en del är annan verksamhet inom äldreråden, såsom att ordna evenemang, sprida information om den egna verksamheten och samarbeta med intressentgrupper.

En del av respondenterna uppgav att det fortfarande finns saker att utveckla vad gäller hörandet av äldre personer. Utmaningen är att nå de kommuninvånare som till exempel inte hör till någon organisation eller förening. Också den dåliga kännedomen om äldrerådet upplevdes i vissa kommuner som en utmaning, eftersom de äldre då inte nödvändigtvis känner till möjligheten att kontakta rådet, vilket bedömdes förklara kommuninvånarnas ringa aktivitet gentemot rådet.

TABELL 1. Axplock ur respondenternas erfarenheter av goda verksamhetssätt och god praxis inom det egna äldrerådet.

God praxis och goda tillvägagångssätt	
<p>Mötespraxisen, arbetsfördelningen och växelverkan mellan medlemmarna, sammansättningen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Regelbundna möten där medlemmarna deltar aktivt • Ordnande av hybridmöten • Gemensam uppsättning av en årsklocka i början av verksamhetsåret • Aktiv kommunikation via e-post mellan mötena • En förberedande arbetsgrupp i äldrerådet som planerar, bereder och presenterar • En arbetsdelegation har utsetts för att verkställa ärenden • En remisskommitté som bereder utlåtanden, förmedlar utkastet per e-post till hela äldrerådet, och vid behov redigeras det utifrån medlemmarnas respons • Interna arbetsgrupper i rådet och därigenom fördelning av ansvaret mellan medlemmarna, till exempel en grupp som fokuserar på tillgänglighetsfrågor • Arbetsfördelningen mellan rådets medlemmar i fråga om uppföljningsansvar är en god praxis, som också har förbättrat uppskattningen för medlemmarnas eget arbete • Alla medlemmar ansvarar för en enhet för äldreomsorg som de besöker regelbundet och sedan för de med sig nyheter om enheten till mötena • Stadens tjänstemän kommer alltid på begäran till rådets möten och berättar gärna om de ärenden som behandlas • En representant för kommunstyrelsen deltar aktivt i rådets möten, förmedlar information om kommunstyrelsen till rådet och vice versa • Morgonskolor före mötet • Inledningsanförande av kommunens olika serviceområden vid varje möte • Möten i byarna och fritt inträde för byborna • Möten i olika områden inom kommunen • Rådets medlemmar berättar aktivt om aktuella nyheter och förmedlar dem vidare till stadens aktörer • Äldrerådets medlemmar söker aktivt information och frågar kommunens tjänsteinnehavare om motiveringar till olika beslut • En representant från rådet deltar i fullmäktiges sammanträden med närvaro- och yttranderätt • Aktivt utarbetande av utlåtanden • En mångsidig sammansättning är ett bra verksamhetssätt • Det har upplevts vara bra att det finns medlemmar som är förtroendevalda i nämnder och sektioner • Äldrerådets utvecklingsdagar, där frågor behandlas på ett bredare och djupare plan, engagerar och aktiverar rådets medlemmar • Kommunen serverar kaffe på rådets möten

<p>Ordna evenemang, delta i evenemang, besök, hörande av äldre</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rådet ordnar evenemang och tillställningar för alla äldre i kommunen • Idéerna till evenemang under äldreveckan är så mångsidiga som möjligt för att det ska finnas något för alla oberoende av ålder och funktionsförmåga • Evenemang ordnas tillsammans med intressentgrupper (t.ex. församlingen, organisationer) • Många råd ordnar regelbundet olika evenemang, såsom månatliga seniordanser, seniorekaffe två gånger om året, torgevenemang, motionsdagar för äldre, en rekreationstillställning för äldre en gång om året som inkluderar diskussion om målen för det kommande året samt samvaro och aktiviteter, seniormässa som ordnas i samarbete med staden och yrkeshögskolan osv. • Evenemang ordnas på internet under coronapandemin • Tillgänglighetskartläggning • En paneldiskussion till vilken förtroendevalda bjöds in för att svara på frågor av äldre i kommunen • Seminarier ordnas några gånger om året, under seminariet presenterades för äldre till exempel kvalitetsrekommendationen om äldreomsorgen som varit på utlåtande • Ett äldreforum vartannat år, där alla kommunens verksamhetsområden, social- och hälsovården, församlingen och organisationer deltar. Man lyssnar på äldre människors tankar och beaktar dessa när man utarbetar en plan för att stödja den äldre befolkningen • Rådet deltar i kundforum • Deltagande i utbildningar och seminarier • Träffa äldre människor i olika tätorter i kommunen • Öppna dörrar och evenemang för äldre personer där de hörs • Bekantningsbesök på vårdhem för äldre i kommunen • Med hjälp av juryverksamheten för äldreärenden kartläggs äldre personers servicebehov • Serveringen vid evenemang har bekostats genom en frivillig kaffeavgift för rådets medlemmar • Ett pris för årets insats för de äldre som beviljas årligen
<p>Främja kännedomen om verksamheten, informera om verksamheten</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mångsidiga informationskanaler (lokaltidningen, egen webbplats, Facebook och Instagram) • Rådets informationsmeddelande utkommer regelbundet per e-post för intresserade • Organisationsbrev om aktuella frågor till pensionärs- och veteranföreningar • Information om rådets verksamhet vid evenemangen under äldreveckan

	<ul style="list-style-type: none"> • Staden informerar om äldrerådets evenemang på sin webbplats • Det annonseras om evenemang, möten och de viktigaste ärenden som behandlas under dessa i lokaltidningen • Mötespromemoriorna finns till påseende på äldrerådets webbplats och de läggs ut så snart som möjligt efter mötet • Rådets protokoll läggs i en mapp på mötesplatsen för äldre så att alla kan läsa dem • Det finns information om äldrerådets verksamhet på pensionärsorganisationernas webbplats • Rådet har bra webbsidor i anslutning till kommunens webbplats. På webbplatsen finns till exempel mötesagendor, promemorior, verksamhetsplaner, verksamhetsberättelser och kontaktuppgifter • Det upprätthålls en serviceguide med frågor som berör äldre personer • Rådets medlemmar funderar tillsammans på idéer om olika sätt för att höra kommuninvånarnas åsikter • Det görs upp en verksamhetskalender för äldre tillsammans med pensionärsföreningen (omfattar till exempel möten, föreläsningar, motionsstunder som ordnas av olika aktörer varje vecka) • Hobbyverksamhet som ordnas av de pensionärsorganisationer som är representerade i äldrerådet sammanställs i en lista som delats ut på olika evenemang och på ställen där äldre människor utråder ärenden, till exempel på bibliotek och hälsovårdscentraler. • Äldrerådet har en broschyr med information om rådet, dess uppgifter och sammansättning • Tidningsartiklar med olika teman • Deltagande i organisationers evenemang och information om rådets verksamhet vid dessa • Skrivelser till kommunala beslutsfattare
<p>Arbete med intressentgrupper och deltagande i projekt och arbetsgrupper</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gemensamma planeringsmöten med pensionärsorganisationernas ordförande och möten med kommundirektören • Medlemmarna informerar om rådets beslut och aktuella frågor vid sina egna organisationers möten • Bekanta sig med ledningspersoner i kommunens tjänst, i synnerhet nyanställda • En medlemsrepresentant från rådet har bjudits in till kommunfullmäktiges möten, det har också bjudits in en representant som sakkunnigmedlem i trafiksäkerhetsarbetsgruppen samt i beredningsgruppen för byggandet av en ny skola • Ordförande presenterar varje år äldrerådets verksamhetsplan för kommunens ledningsgrupp • Regionalt samarbete mellan äldreråden i kommunerna i samkom-

- munens genom regelbundna möten några gånger per år
- Besök hos äldreråden i närliggande kommuner
 - Rådet har regelbundna möten och samarbete med intressentgrupper (som exempel nämndes grundtrygghetsnämnden, rådet för personer med funktionsnedsättning, övriga äldreråd, ungdomsrådet, idrottsväsendet)
 - Utvecklingssamfundsverksamhet i olika projekt
 - Möten med alla kommunala verksamhetsområden
 - Samarbete med lokaltidningen
 - Sekreteraren är en central informatör som även håller kontakt med landskapets äldreråd
 - Presentation av äldrerådets medlemsföreningar för hela rådet
 - Få sakkunniga och andra lokala experter med i olika evenemang
 - Beslutsfattare och sakkunniga bjuds in till rådets möten om frågor som specificerats separat
 - Möten med kommunens och samkommunens olika experter ökar kunskapen och samförståndet
 - Både organisationer och kommunala förtroendevalda är medlemmar i rådet, vilket ger bra förutsättningar för ett omfattande samarbete
 - Idéer och förbättringsförslag från pensionärsorganisationerna förs vidare till beslutsfattarna
 - Vid rådets möten berättar ofta kommunens tekniska direktör om kommande byggprojekt, kommunsekreteraren ger information om till exempel ärenden som gäller kommunens ekonomi, representanter för social- och hälsovårdsbranschen berättar om pågående lagändringar
 - Landskapsrådet deltar aktivt i beredningen, uppföljningen och utvärderingen av förändringar
 - Kommunala förtroendevalda har bjudits in att delta i evenemang som ordnas av äldrerådet
 - Deltagande i planeringsgrupper
 - Medlemmarna i äldrerådet deltar aktivt till exempel i ett lokalt projekt som bekämpar ensamhet bland äldre människor
 - Rådet är representerat i många styrgrupper (t.ex. HYTE)

3.4 Förverkligande av äldrerådets verksamhetsförutsättningar

Respondenterna tillfrågades om hur äldrerådets verksamhetsförutsättningar tillgodoses genom olika påståenden. Respondenterna kunde om de ville ge mer information om verksamhetsförutsättningarna, vilket gav närmare information om hur de genomförs i praktiken. Resultaten visar att det råder ganska stora skillnader mellan hur verksamhetsförutsättningarna förverkligas i olika kommuner.

Äldrerådets verksamhetsförutsättningar tillgodoses väl i synnerhet då det handlar om möteslokaler och allmänna mötesarrangemang, till exempel teknisk utrustning. I nästan alla äldreråd (93 %) fungerar en person som är anställd hos kommunen som sekreterare eller föredragande sekreterare. Den sekreterare eller föredragande sekreterare som kommunen beviljat har en central roll med tanke på äldrerådets verksamhet eftersom sekreteraren fungerar som en länk mellan kommunens övriga aktörer och äldrerådet, förmedlar information till rådets medlemmar, sköter om mötesarrangemangen, hjälper med att göra föredragningslistor och utlåtanden samt bereder och presenterar. Sekreterarens uppgifter varierar dock mellan äldreråden. På basis av svaren har alla kommuner inte reserverat tillräckligt av sekreterarens tid för äldrerådets bruk eller så begränsas sekreterarens verksamhet närmast till det tekniska ordnandet av möten, vilket enligt respondenterna inte motsvarar äldrerådets verkliga behov. Enligt några av svaren har det faktum att sekreteraren bytts ut mitt under perioden medfört utmaningar bland annat i informationsförmedlingen.

"Jag anser att verksamhetsförutsättningarna är goda, man har fått ordna möten fritt, förutom att verksamheten naturligtvis har varit bristfällig under coronatiden. Sekreteraren har hjälpt oss mycket och tillsammans med sekreteraren har vi kunnat planera föredragningslistan och även andra meddelanden."

"Inom social- och hälsovårdsområdet i Övre Savolax har råden (6 råd) tillgång till en gemensam sekreterare, vars uppgiftsbeskrivning har ändrats till teknisk sekreterare och som kan använda 20 procent av sin arbetstid till sekreteraruppgifter. Förändringen skedde i somras genom en ensidig anmälan från social- och hälsovårdsområdet. Tidigare kunde sekreteraren använda hälften av sin arbetstid till förberedelser och möten. Vi upplever att vår verksamhet alltför mycket hänger på att de förtroendevalda själva skaffar information."

"Flera ordinarie medlemmar har slutat under de senaste två åren, vilket har påverkat gruppdynamiken och den interna kommunikationen. Äldrerådets sekreterare har bytts ut mitt under en period och det har uppstått problem i informationsförmedlingen."

Majoriteten av respondenterna (91 %) meddelade att det betalas mötesarvoden till medlemmarna i äldrerådet och att resekostnader i anslutning till verksamheten ersätts (92 %). Största delen av äldreråden har också beviljats en verksamhetsbudget, men en knapp femtedel av respondenterna uppgav ändå att det inte finns någon separat verksamhetsbudget. En del av respondenterna upplevde att en större verksamhetsbudget än i nuläget skulle ge äldrerådet bättre möjligheter till en mer systematisk verksamhet och därigenom främja rådets verksamhetsförutsättningar. De anslag som reserverats för äldreråden har dock på basis av svaren på vissa håll minskats på grund av den allt stramare ekonomiska situationen i kommunen. Beloppet i verksamhetsbudgeten efterfrågades inte, men enligt tidigare utredningar vet man att dess storlek varierar från noll till tiotusentals euro.³³

33 Latvalahti J. (2015) Vanhusneuvosto-opas. Sitra, Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf. KL-Kustannus Oy, Helsingfors, 9. <https://www.sitra.fi/julkaisut/vanhusneuvosto-opas/>

En del kommuner ordnar introduktion för äldreråden, men det är vanligare att introduktionen ordnas till exempel av äldrerådet självt eller genom att man deltar till exempel i landskapets gemensamma äldrerådsutbildningar. Ungefär en tredjedel av respondenterna uppgav att kommunen ordnar utbildningar för äldreråden, men i huvudsak informerar kommunerna om utbildningar och seminarier som ordnas av andra aktörer samt om regionala och riksomfattande utbildningsmöjligheter som äldrerådets medlemmar kan delta i om de så önskar. Som exempel nämndes bland annat de riksomfattande äldrerådsdagarna, kamrathandledarutbildningen Kraft i åren samt olika utbildningar med anknytning till välbefinnande, motion, åldrande, social- och hälsovårdstjänster, datateknik, kommunstrategin, lagreformer och äldreomsorgslagen. Under coronapandemin har det varit möjligt att delta i vissa utbildningar och föreläsningar på distans.

"Det erbjuds många möjligheter att delta i olika evenemang, inte nödvändigtvis i utbildningens tecken eller enbart för rådet. Staden har gett rådets medlemmar tillfälle att delta i ett stort antal evenemang, däribland utbildningar, och förmedlat information om dessa. Det har ordnats vissa gemensamma evenemang som syftar till att utveckla verksamheten och få information för äldrerådet och rådet för personer med funktionsnedsättning."

På basis av svaren skulle medlemmarna i en del äldreråd dock vilja ha mer introduktion och utbildning i äldrerådets verksamhet, lagstadgade uppgifter och hur ärenden framskrider till beslut i kommunerna. En av respondenterna lyfte fram att man strävat efter att ordna utbildning för äldrerådet, men att det inte har genomförts. Av svaret framgick dock inte vilket utbildningsbehov det var fråga om. I ett av svaren beskrevs det också som ett problem att

nya medlemmar som kommit med i äldrerådet mitt under en period inte informeras om rådets verksamhets sätt. I en del av svaren framfördes ett behov av att också utbilda kommunstyrelsen, förtroendevalda och ledande tjänsteinnehavare om äldreråden och deras roll samt ställning i kommunerna.

"Det saknas grundlig information och utbildning om äldrerådets verksamhet i kommunen/enbart lagparagrafer räcker inte"

"Jag skulle önska att kommunen erbjöd rådets medlemmar och kommunstyrelseledamöterna och de tjänsteinnehavare som leder kommunen utbildning för att utveckla samarbetsverksamheten med äldrerådet."

En fungerande kontaktpraxis och information är centrala verksamhetsförutsättningar för äldreråden eftersom de gör det möjligt för äldreråden att delta i och påverka kommunens ärenden i rätt tid. Majoriteten av respondenterna (68 %) meddelade att kommunen har skapat en bestående kontaktpraxis mellan kommunens tjänsteinnehavare, förtroendevalda och äldrerådet, men ändå uppgav mindre än hälften (44 %) av respondenterna att kommunen i god tid informerar äldrerådet om planer och tidtabeller som berör äldre personer. Med tanke på äldrerådets effektiva verksamhet är det särskilt utmanande om den information som kommunerna ger når äldreråden i ett skede då beredningen av ärendena redan är långt framskriden eller äldreråden inte har tillräckligt med tid att sätta sig in i planer och beredningsmaterial. Det förekommer dock skillnader både i kontakten och informationen såväl mellan olika kommuner som inom en och samma kommun, till exempel mellan olika verksamhetsområden. I en del kommuner har man börjat utveckla en mer fungerande praxis i samarbete med råden, och enligt respondenterna har man också lyckats nå förbättringar vad gäller

problempunkterna, men i en del kommuner har äldreråden stora utmaningar till exempel med att få information från kommunen i god tid.

”Under denna period har man börjat utveckla det så kallade utnyttjandet av äldrerådet i det kommunala beslutsfattandet, det vill säga man strävar efter att i ett tidigare skede ge information om ärenden som berör äldre personer, till exempel budgeten. Vi fick information om denna redan i beredningsskedet och gav kommentarer då beredningen framskred. Denna verksamhet har också utvidgats till olika verksamhetsområden.”

”Vid det senaste mötet diskuterade vi ett fast möte med beslutsfattarna (gäller till exempel kommunens byggnadsplaner, tillgänglighet osv.). Vi kom överens om en tid.”

”Samarbetet med kommunens olika tjänsteinnehavare skrivits in i vår verksamhetsplan. Samarbetet har i stor utsträckning utgått från äldrerådets behov”

”Rådets medlemmar har inte möjlighet att få aktuell och tillräcklig information om åtgärder som bereds eller planeras inom olika sektorer och som påverkar äldre personers välfärd och levnadsförhållanden. Därför är det inte möjligt att reagera i rätt tid. Rådets medlemmar har inga kontakter till eller befogenheter att diskutera med de aktörer som bereder ärenden.”

”Nämnderna är inte medvetna om behovet av att kontakta äldrerådet. Först på begäran får vi granska de objekt som ska behandlas i nämnderna. Våra utlåtanden besvaras inte.”
”Instruktionen ger inte tillräckligt med stöd för verksamheten. Man borde fastställa hur rådet väljs, hur informationsgången sköts, hur kanalerna för påverkan genomförs, vilken förvaltning som är värd”

Resultaten visar att det inte är särskilt vanligt att äldreråden har egna webbsidor eller undersidor i anslutning till kommunens webbsidor, eftersom mindre än 40 procent av respondenterna svarade positivt på frågan om en webbplats.

Drygt hälften av respondenterna bedömde att kommunen har stött äldrerådets verksamhet tillräckligt under coronakrisen. Kommunerna har gett möjligheter att ordna distansmöten och hybridmöten till exempel genom att erbjuda äldreråden avgiftsfri handledning om digitala anordningar samt vägledning och tekniskt stöd. Stöd har också erbjudits för vanliga närmöten inom de ramar coronasituationen tillåtit. En betydande andel av respondenterna upplever dock att de hade behövt mer stöd.

3.5 Koronakrisens inverkan på äldrerådets verksamhet

Enkättagarna ombads genom en öppen fråga svara på hur den rådande coronasituationen har påverkat äldrerådets verksamhet. Då enkäten besvarades hade coronapandemin pågått i nästan ett år i Finland. För att hejda virusets spridning utfärdades olika slags mötesbegränsningar samt rekommendationer för att undvika extra närkontakter. Vikten av att undvika närkontakter betonades särskilt för personer med grundsjukdom och personer över 70 år, som hör till riskgruppen för coronaviruset. Begränsningarna och rekommendationerna har i viss mån varierat mellan olika regioner, eftersom coronasituationen har varierat på olika håll i landet.

Undantagssituationen har påverkat alla äldreråds verksamhet på ett eller annat sätt. Man har varit tvungen att inhibera många evenemang och andra tillställningar för äldre som ordnas av kommuner och äldreråd eller att flytta dem till webben. Coronapandemin har också försvårat hörandet av äldre personer eftersom många evenemang, diskussionstillfällen och medborgarråd är viktiga kanaler för

Har kommunen/samkommunen sört för följande verksamhetsförutsättningar för ert äldreråd?

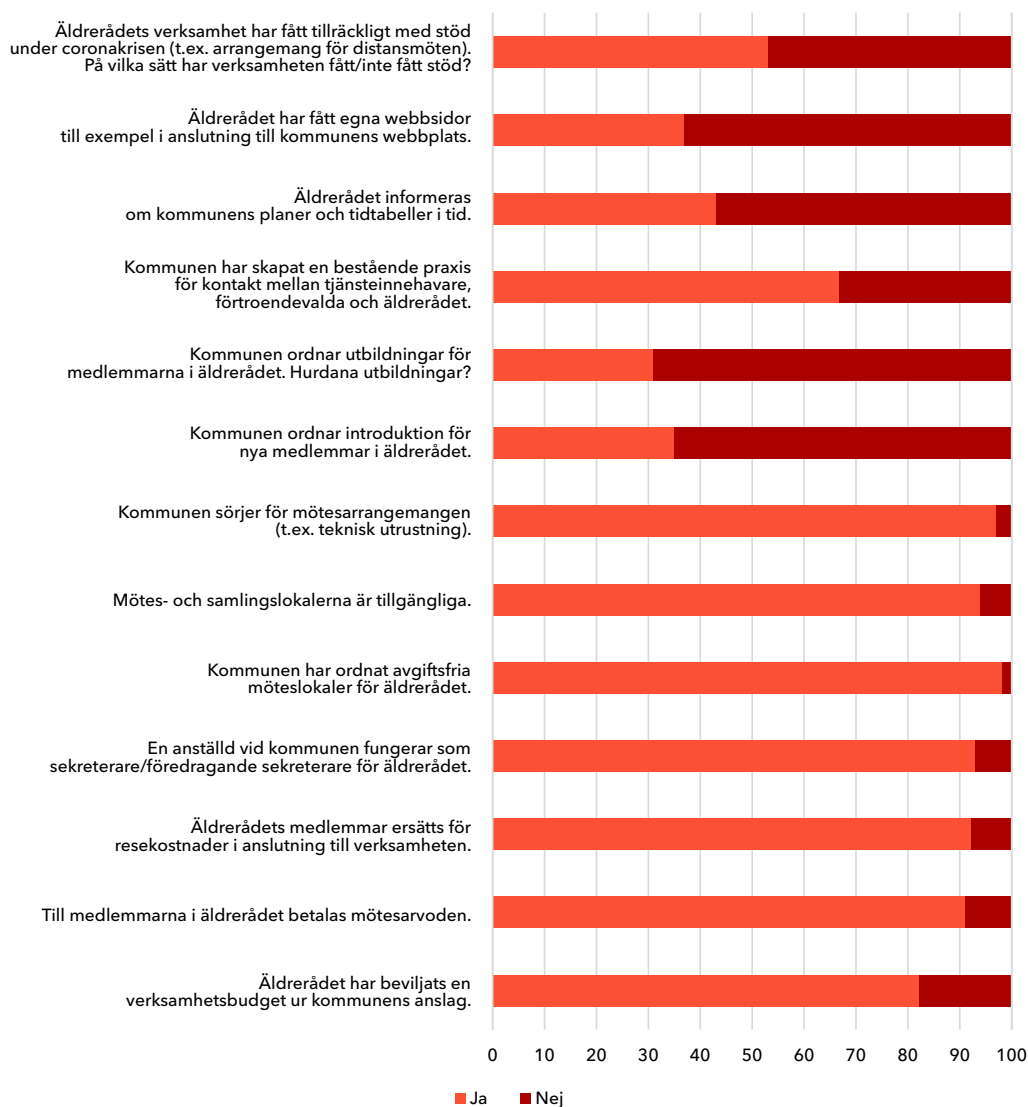

BILD 5. Förverkligande av äldrerådets verksamhetsförutsättningar (respondenter n=181).

respons, oro och önskemål direkt från äldre personer. Äldreråden har heller inte i vanlig ordning kunnat besöka tjänster för äldre eller träffa kommuninvånarna på centrala mötesplatser. Likaså har det visat sig vara utmanande att arbeta med intressentgrupper och bilda nätverk. Många äldreråd har till exempel varit tvungna att ställa in eller flytta överenskomna möten med kommunernas tjänstemän, närkommunernas äldreråd, organisationer och föreningar samt andra centrala intressentgrupper. Delvis på grund av detta har coronasituationen också försvårat informationsgången från kommunerna till äldreråden. I några svar framfördes att sekreterarens och ordförandens roll och arbetsbörda vad gäller att söka och förmedla aktuell information till rådet har ökat under coronapandemin.

"Under coronaåret uteblev möten med tjänstemännen. Under tidigare år har ordförande besökt kommunens ledningsgrupp för att berätta om äldrerådets verksamhetsplan"

"Äldrerådets sekreterare har i högre grad varit tvungen att ta ansvar för att medlemmarna får information."

I undantagssituationen har man varit tvungen att göra ändringar i synnerhet när det handlar om ordnandet av möten, kontakten mellan medlemmarna och arbetsätten. Enligt svaren förekommer det dock stora skillnader mellan råden i fråga om i hur stor utsträckning de har kunnat fortsätta sin verksamhet och vilka förutsättningar de har haft att till exempel ändra sina verksamhetssätt. För en del äldreråd var praxisen för distansarbete och -kontakter bekant redan sedan tidigare eller så har man snabbt kunnat anpassa sig till den nya praxisen. Möten har ordnats till exempel i form av hybridmöten, varvid en del av medlemmarna har kunnat delta på distans och en del på plats. Äldreråden har

också utnyttjat e-post för att behandla aktuella ärenden, till exempel för att bereda utlåtanden. Små äldreråd har kunnat sammanträda ganska säkert under närmötena med beaktande av säkerhetsavstånden och hygienens samt genom att samlas i en större lokal.

"Vi har inte påverkats. Vi har kunnat sköta de ärenden som hör till äldrerådet enligt tidtabellerna. Man har varit tvungen att ändra evenemang från närevenemang till evenemang som tillhandahålls på webben."

"Äldrerådets möten har genomförts enligt planerna, men på distans. I augusti hölls ett live-möte som en del av medlemmarna ändå deltog i på distans. Distansmöten har förlöpt mycket smidigt. Protokollen har inte undertecknats live, utan godkännanden har gjorts per e-post"

"Mötena har ordnats som hybridmöten, besök har ställts in och deltagandet i utbildningar har skett på distans"

"Äldrerådet har hållit e-postmöten."

Alla äldreråd har ändå inte haft tillräckliga förutsättningar eller kunskaper för att ordna eller delta i distansmöten, vilket på vissa ställen har lamslagit äldrerådets verksamhet nästan helt och hållet. Bakom detta ligger i synnerhet medlemmarnas bristfälliga datatekniska färdigheter. Alla har heller inte de verktyg som behövs, såsom dator eller e-post. I avlägsna områden har dåliga nätförbindelser hindrat vissa medlemmar från att delta i distansmöten. Det har också varit en utmaning att få alla medlemmar att aktivt delta i rådets verksamhet i en avvikande situation.

"Man kan säga att äldrerådets verksamhetsformer helt har stannat upp på grund av coronakrisen, vi har inte kunnat besöka servicehus för äldre eller bekanta oss med husets verksamhet och arbetssätt som tidigare. Rekreationsevenemang och mötena med grannkommunens äldreråd har uteblivit helt eller flyttats till det nästa år."

"Medlemmarna i äldrerådet hör till riskgruppen och alla har inte en dator, det går inte att hålla distansmöten."

"Den aktiva verksamheten har upphört, via webben ordnas verksamhet som alla inte vill delta i."

"Man har varit tvungen att behandla de utlåtanden som ska ges elektroniskt och genom meddelandena har man inte alltid uppnått det resultat som behövs. Alla medlemmar kommenterar inte utlåtandena. Med andra ord blir inte allas röst hörd."

I några av svaren beskrevs hur det undantagstillstånd och de förändringar som coronapandemin orsakat också medfört några positiva effekter på äldrerådets verksamhet och synlighet. Coronapandemin kan anses ha påskyndat sådana förändringar i rådets verksamhetsätt som bättre motsvarar dagens krav på digital kompetens.

"Vi har inte kunnat hålla normala möten. Det positiva är att äldrerådet har syns mer i lokaltidningarna och gett anvisningar till äldre under coronatiden."

"Coronapandemin har bidragit till ett "digitalt språng" eftersom vi har varit tvungna att ta i bruk Teams"

3.6 Synpunkter på äldrerådets ställning och möjligheter att påverka i kommunerna

Äldrerådets möjligheter att påverka i frågor som berör äldre upplevdes olika i olika kommuner, men även inom kommunerna förekommer det många skillnader till exempel i fråga om i hur stor utsträckning äldrerådet har möjlighet att påverka ärenden inom olika sektorer. I en del av svaren ansåg man att möjligheterna att påverka vara ganska goda redan nu eller så bedömdes de ha utvecklats under de senaste åren. Äldreråden hörs oftare än tidigare redan i beredningsskedet och äldrerådets verksamhet och sakkunskap uppskattas i kommunen. I de positiva svaren betonades att äldrerådet har en mer etablerad ställning än tidigare som en kommunal aktör, det stöd kommunen ger äldrerådets verksamhet, ett gott samarbete och en öppen dialog med kommunens olika aktörer och beslutsfattare samt även äldrerådets medlemmars egen aktivitet och satsning på rådets verksamhet.

"Äldrerådet har redan nu ganska goda möjligheter att påverka saker och ting och en relativt etablerad ställning --- vid sidan av beslutsfattandet."

"Äldrerådet hörs i små och stora ärenden och äldrerådet deltar alltid i beredningen av ärenden. De tar aktivt ställning. Kommunens ärenden planeras genom gemensamt arbete."

"Under de senaste åren har äldrerådet hörts mer än tidigare i beredningsskedet av behandlingen av ärenden som gäller den äldre befolkningen."

"Under de par senaste åren har vi fått uppskattning för vår verksamhet genom att informera om vår kompetens i äldre frågor. (Tidigare betraktades vi som pensionärspolitikerens kaffeklubb)"

I en del kommuner upplever äldreråden att möjligheterna att påverka antingen allmänt taget är ganska svaga eller att det finns stora utmaningar i vissa frågor, till exempel frågor som gäller byggande och stadsplanering. Negativa synpunkter som respondenterna lyfte fram var de många utmaningar som rådet står inför och som upplevs försvaga äldrerådets påverkningsmöjligheter.

I alla kommuner är man till exempel inte tillräckligt medveten om äldrerådets lagliga ställning som en central aktör i kommunen. Äldrerådet kan tidvis åsidosättas helt i planeringen, beredningen eller utvärderingen av ärenden som gäller äldre personer. En utmaning ansågs framför allt vara att man inom kommunens alla verksamhetsområden inte alltid är tillräckligt medveten om till exempel vilken koppling olika planer och projekt har till äldre personer. Då förstår man inte nödvändigtvis att kontakta äldrerådet eller så involveras äldrerådet för sent, varvid de faktiska påverkningsmöjligheterna begränsas.

Initiativen, utlåtandena och ställningstagandena upplevs heller inte leda till förändringar eller så får man inte svar eller information om hur de behandlas och framskrider i kommunens beslutsprocesser. Äldreråden är också oroade över äldrerådets ställning och möjligheter att påverka inom de framtida välfärdsområdena efter social- och hälsovårdsreformen och över hur informationsgången och samarbetet med kommunen och välfärdsområdet säkerställs.

"Hos oss arbetar rådet med de äldre, men inflytandet gentemot kommunen är svagt och kräver hårda ansträngningar och enskilt inflytande."

"Detta arbete är i viss mån frustrerande, eftersom vi inte får någon uppskattning."

"Stadsmiljösektorn anser inte att äldrerådet är en relevant faktor för sektorn."

"Nu känns det ofta som om man visserligen hör äldrerådet, men dess åsikt har ingen betydelse."

"Jag anser att staden inte har förstått vad äldrerådets verksamhet i praktiken innebär enligt äldreomsorgslagen. Det är ju ett nytt sätt att arbeta tväradministrativt och multiprofessionellt för den äldre befolkningen. De nya verksamhetssätten kräver en förändring som är utmanande."

Enligt respondenterna har äldrerådets påverkningsmöjligheter delvis att göra med kommunens storlek. I en liten kommun kan saker och ting skötas via personliga kontakter och inofficiella vägar, medan det i en större kommun i allmänhet krävs mer byråkrati. Å andra sidan är äldrerådets budget i allmänhet mindre i små kommuner än i större kommuner.

I enkäten efterfrågades respondenternas åsikter om i vilken mån äldrerådet har kunnat påverka i olika frågor som berör äldre personer och rådets lagstadgade uppgifter i kommunen eller samkommunen (bild 6). Resultaten visar att effekterna av äldrerådets verksamhet i stor utsträckning sträcker sig till olika ämnen. De positivaste erfarenheterna var särskilt stödet till motion för äldre, främjandet av hobby- och kulturverksamhet samt allmänt främjande av äldre personers hälsa och välbefinnande. Å andra sidan förekom det enligt svaren också mycket missnöje inom alla delområden. Cirka tre av fem respondenter upplevde att äldrerådet alldeles tillräckligt (11 %) eller ganska tillräckligt (51 %) har kunnat påverka kommunens plan för att stödja den äldre befolkningen. När det gäller bedömningen av tillräckligheten i och kvaliteten på socialservicen för äldre är motsvarande andelar något lägre. Över 34 procent av respondenterna bedömde att rådet hade kunnat påverka social- och hälsovårdstjänsterna något otillräckligt, och cirka 12 procent ansåg att äldrerådet hade kunnat påverka denna

lagstadgade uppgift fullständigt otillräckligt. Respondenterna bedömde att de hade ganska dåligt inflytande på verksamhetssätten och rekommendationerna i anslutning till coronakrisen: 30 procent svarade "ganska otillräckligt" och 14,5 procent "helt otillräckligt" på denna punkt (bild 6).

Äldreråden tillfrågades om vilka frågor de skulle önska att äldrerådet i fortsättningen kunde påverka mer än i nuläget. Respondenterna önskar att de i större utsträckning skulle kunna påverka alla frågor som berör äldre, såsom äldrevänligt boende, främjandet av äldre personers delaktighet och förbättrandet av livskvaliteten, förbättrandet av attityderna gentemot äldre i samhället, minskningen av ensamhet och tjänsternas tillgänglighet.

"Frågor som gäller äldre personers boende, välbefinnande och hälsa i allmänhet. Det vill säga att förbättra livskvaliteten för seniormedborgarna i sin helhet måste vara ett klart mål."

"Tillgången till social- och hälsovårdstjänster också i samkommunens minsta kommuner. Utvecklingen av den åldrande befolkningens digitala kompetens då tjänsterna i allt högre grad överförs till nätet."

I vilken mån anser ni att äldrerådet har kunnat påverka följande ärenden som berör äldre människor i er kommun/samkommun?

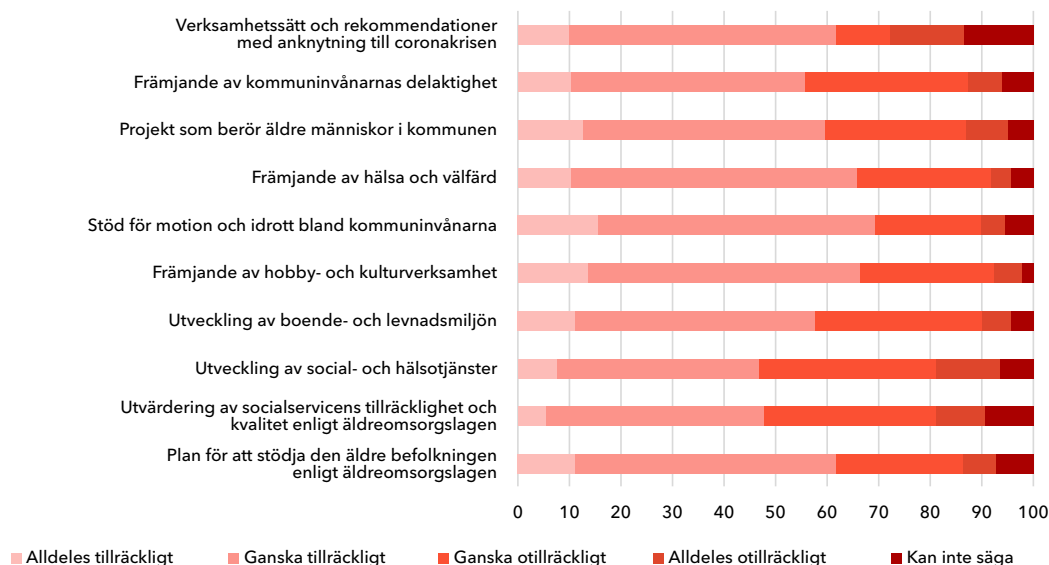

BILD 6. Respondenternas åsikter om i vilken mån äldrerådets verksamhet har kunnat påverka olika frågor som påverkar äldre personer (n = 181).

Man vill påverka i synnerhet social- och hälsovårdstjänsterna i större utsträckning än i nuläget. I detta sammanhang framfördes till exempel uppföljningen och utvärderingen av social- och hälsovårdstjänsternas kvalitet och tillräcklighet enligt äldreomsorgslagen samt utvecklingen av äldreomsorgen i kommunen generellt som ärenden där man önskade att äldre råden skulle ha en mer central roll än i nuläget. Äldre rådets roll i det övergripande främjandet av i synnerhet äldre personers hälsa och välfärd ansågs viktig, eftersom det efter den kommande social- och hälsovårdsreformen kommer att vara en av kommunens centrala grundläggande uppgifter.³⁴

3.7 Resultat av äldre rådets arbete

I utredningen kartlades mer konkret vilka resultat äldre råden har uppnått genom sin verksamhet, såsom initiativ, utlåtanden, ställnings-taganden och samarbete med olika aktörer, i den egna kommunen eller samkommunen. Det finns många exempel som visar hur omfattande äldre råden trots olika utmaningar påverkar de äldres vardag, såsom trivseln, säkerheten och tillgängligheten i levnads- och boendemiljön, social- och hälsovårdstjänsterna, det livslånga lärandet, delaktigheten samt hälsan och välfärden.

Effekterna av verksamheten anknöt också till att äldre rådet blivit mer känt, att dialogen förbättrats och att samarbetet med kommunens olika aktörer ökat. Också det faktum att man generellt lyft fram åldersvänligheten och missförhållanden med anknytning till äldre människor ansågs vara ett viktigt resultat.

Exempel på effekterna av äldre rådets verksamhet inom olika ämnesområden

Sosiaali- ja terveystalvet

- Behovet av kvalitet och utveckling av vården i livets slutskede har lyfts fram i den kommunala diskussionen
- Avgiftsfri kontroll av munnens och tändernas skick för 80-åringar
- Utveckling av familjevården
- Seniorrådgivningsverksamhet
- Nya närvårdare till hemvården i den senaste budgeten
- Hälsoundersökning för 70-åringar
- Hälsocentralens tidsbokningssystem har förbättrats
- Beslutsfattarnas uppmärksamhet har fästs vid utmaningar inom äldreomsorgen
- Skrivelser och tidningsartiklar har påverkat ordnandet av FPA-transporterna efter taxireformen
- Anslag för planmässigt genomförda hälsoundersökningar i ett pilotprojekt
- Bevarande av en bäddavdelning på orten
- Initiativ om klientavgiften inom närstående vården
- Mer resurser för hemvård och hemrehabilitering
- Serviceställen för äldre har skapats
- Aktiv uppföljning av den boendeservicen med heldygnssorg
- Utveckling av nattövervakningen inom hemvården
- Utvidgad dagvård för äldre genom stödd transport
- Fysioterapeut till äldre vården
- En representant från äldre rådet till servicehemmets planeringsarbetsgrupp
- Genomförandet av Omatori har främjats
- De äldres röst hörs bättre i servicestrukturreformen av social- och hälsovårdsväsendet när den inkluderar en representant för äldre rådet

³⁴ Se Statsrådet. Social- och hälsovårdsreformen. <https://soteuudistus.fi/sv/invanardeltagande>

Boende- och livsmiljön

- Halkskydd för äldre personers skor
- Dubbning av äldre personers skor
- Förbättring av trafiksäkerheten (bl.a. övergångsställen, reglering av korsningsljus)
- Utveckling av bostadsbyggandet
- Ramper för rullstolsburna i trapphus
- Seniorbiljett i kollektivtrafiken
- Extra bänkar och ramper
- Servicetrafik även i tätorter
- Avlägsnande av kantstenar på trottoarer
- Elektrifiering av dörrar till offentliga lokaler och service
- Ett hyresbostadshus som stöder gemenskapen för äldre
- Hjälpmedel för att röra sig i butiker
- Bevarande av tjänster som närservice
- En servicesedel för snöplogning planeras
- Sakkunskap vid planering av äldreboende och i frågor som underlättar och ökar de äldres livskvalitet
- Anslutning av kommunen till nätverket av åldersvänliga städer
- Rådets utlåtande har påverkat byggandet av nya servicebyggnader
- Synpunkter i planeringsskedet av byggprojekt

Information och kännedom

- Stödd delaktighet genom en tryckt guide riktad till äldre där information om frågor som berör äldre har samlats
- Skriftlig serviceguide för äldre
- Rådet är ett gemensamt forum som representerar de äldre och som med låg tröskel tar ställning till frågor som berör äldre personer
- Aktiv hjälp och information inom projektet Kraft i åren
- En verksamhetskalendar med en sammanställning av alla vardagsevenemang med datum, finns på webben och delas ut på biblioteket och i kommunhuset
- Ökad uppskattning för äldrerådets expertis i kommunförvaltningen och beslutsfattandet
- Rådet har varit aktivare och därigenom fått information om äldre personers bekymmer och behov
- Deltagandet i äldrerådssdagarna har ökat medvetenheten om hur saker och ting borde vara för att man ska kunna föra saker vidare
- Rådets aktiva verksamhet har ökat kännedomen om rådet och dess synlighet i kommunen
- Genom att informera äldre personer och personer med funktionsnedsättning om verksamheten inom de åldersnätverk som verkar i kommunen och genom detta få dem att vara med och sköta ärenden som är viktiga för dem
- Rådet har i större utsträckning hörts och offentliggjort rådets mål
- Kommuninvånarna kan kontakta rådet mer än tidigare
- Rådets medlemmar känner till och är uppdaterade om kommunens servicestruktur och förmedlar information om tjänster och annan verksamhet till sina egna nätverk
- Medlemmarna lyfter fram de äldres önskemål och behov vid evenemang inom olika områden
- Missförhållanden som observerats har lyfts fram i den offentliga debatten
- Äldre personer har lättare att närma sig rådet än tidigare
- Kommunmeddelande som regelbundet utkommer till varje hushåll

Samarbete och nätverkande

- Bättre informationsgång och myndighets-samarbete
- Planen för att stödja den äldre befolkningen har gett upphov till konkreta åtgärder för att stödja den äldre befolkningen
- Deltagande i arbetet med välfärdsberät-telsen
- Deltagande i utarbetandet och uppdateringen av samkommunens ålderspolitiska program via arbets-grupper
- Utvärdering av äldreomsorgen tillsammans med social- och hälsovårdssektorn
- Expertis i utarbetandet och utvärderingen av väl-färdsprogrammet för äldre årligen, förslag på till exempel nya funktioner och tjänster
- Medlemmarna i rådet har fått en betydligt bättre helhetsbild av de äldres problem, och delvis tack vare detta har samarbetet mellan rådets medlemmar förbättrats
- Behandling av framställningar direkt i stads-direktörens stab
- Äldrerådet har varit med och skapat och utvecklat partnerskapsverksamheten
- Ökat samarbete med kommunens ledning och välfärdssamkommunen
- Nätverkande med föreningar och aktörer inom olika områden
- Påverka kommunala beslutsfattare och fram-förande av sakkunskap, till exempel i fråga om beredskap för en ökning av andelen äldre i kommunen
- En dialog med beslutsfattarna och bland annat det tekniska väsendet har öppnats
- Äldrerådet har kommit med i organisations-parlamentet
- Aktiv diskussion om frågor som berör äldre personer inför kommunalvalet
- Samarbetet med grannkommunernas äldre-råd har fungerat bra och ökat förståelsen
- Representanter för pensionärsföreningarna har gett insikter och tips gällande verksam-hetens inne-håll
- Öppnat en diskussion genom paneldiskus-sioner med beslutsfattare, tjänsteinnehavare och arbetsta-gare

- Öppenheten och lyssnandet har ökat under fullmäktigeperioden
- Äldrerådet har goda kontakter till kom-munens tjänstemän och beslutsfattare och äldrerådets initiativ tas på allvar i kommu-nens beslutsfattande organ
- Rådet har en representant i den arbets-grupp som övervakar rättigheterna för äldre personer och personer med funktionsned-sättning vid byggande
- Samarbete mellan rådet och kundrådet för äldre

Välbefinnande, hälsa och delaktighet

- Utegymp
- Friluftsjippon
- Sportarmband
- Senioregym för äldre och specialgrupper
- Seniorekort för motions- och kulturtjänster
- Cirkulerande byggnastik
- Bastuturer för seniorer
- Avgiftsfri simtur
- Kaffe och möten-evenemang
- Rekreationsdagar vid vindskyddet
- Sänkning av åldersgränsen för motionspass
- Anordnande av motionsdagar för äldre som har stimulerat äldre och ökat de sociala kontakterna
- Den femte ålderns universitet som möjlig-gör kontinuerliga studier
- Sänkning av medborgarinstitutets avgifter
- Fester och evenemang för äldre med olika teman
- En motions- och livsstilshandledare som är specialiserad på äldre personers behov till kommunen
- Äldre har fått bekanta sig med IT-utrustning och banktjänster
- Främjande av möjligheterna att uppmuntra till och delta i studier av digitala färdigheter
- Organisering av frivilligverksamheten vid evenemang

3.8 Främjande av äldrerådets påverkningsmöjligheter

I enkäten ombads deltagarna beskriva på vilket sätt den egna kommunens äldreråds möjligheter att påverka kunde förbättras i fortsättningen. Exempel på hur påverkningsmöjligheterna kunde främjas presenterades i viss mån även i svaren på andra frågor. De vanligaste metoder som presenterades var till exempel att öka rådets egen aktivitet, främja kännedomen och synligheten, satsa på samarbete mellan olika aktörer samt praxisen för information och kommunikation.

Ansvaret för att främja äldrerådets påverkningsmöjligheter uppfattades ligga hos både äldrerådet och hos kommunens beslutande organ och tjänstemän. Situationerna varierar dock mycket mellan olika äldreråd och inom kommunerna, till exempel mellan olika sektorer. I en del kommuner ligger fokus vad gäller utvecklingsbehov enligt respondenterna mer

på äldrerådets egen verksamhet och i en del på kommunens verksamhet. Även ändringsbehov och utvecklingsförslag på riksomfattande nivå ansågs centrala för att stärka äldrerådets ställning.

Enligt respondenterna var metoder med anknytning till äldrerådets egen verksamhet i syfte att främja påverkningsmöjligheterna till exempel att ställa upp tydliga mål i den årliga verksamhetsplanen. Man upplever att prioritering och tidsplanering av ärenden bidrar till att styra verksamheten och nå de mål som ställts upp. I svaren betonades dessutom vikten av att alla medlemmar i äldrerådet är aktiva när det gäller att följa kommunens ärenden samt att upprätthålla nätverk och förmedla nyheter om medlemmarnas egna bakgrundsorganisationer och föreningar. Med tanke på verksamheten ansågs det också vara viktigt att upprätthålla en öppen och diskuterande atmosfär samt att öka växelverkan mellan medlemmarna.

BILD 7. Axplock ur respondenternas åsikter om hur påverkningsmöjligheterna för den egna kommunens äldreråd i fortsättningen kunde främjas på olika nivåer.

Äldrerådet

Aktiv uppföljning av ärenden som berör äldre på kommun- och riksnivå

Ett aktivt förhållningssätt av rådet och de enskilda medlemmarnas i frågor som gäller äldre i kommunen (uppföljning, ställningstaganden, förslag till initiativ och ärenden som ska behandlas, evenemang)

Fastställande av tydliga mål

Utarbetande av en verksamhetsplan

Ökad växelverkan mellan medlemmarna

Fler möten och ökat deltagande i dem

En öppen och diskuterande atmosfär

En positiv inställning

Kontakt med äldre

Arbete på fältet bland äldre även i avlägsna byar

Kontakt med kommunens fullmäktigeledamöter och tjänstemän

Ökat samarbete med organisationer, föreningar, andra äldreråd och landskapets äldreråd

Ökad kännedom och information om verksamheten via flera kanaler

Förbättring av den digitala kompetensen hos medlemmarna i äldrerådet

Information om rådets kompetens till kommunen

Kommunen/samkommunen

Möjlighet till närvaro- och/eller yttranderätt vid nämndernas möten

Representation från råden till förvaltningar

Ökning och utveckling av samarbetet (permanent och regelbundna möten och diskussioner)

En sekreterare i huvudsyssla/föredragande sekreterare med tillräckliga resurser som är i ledningen inom sitt eget område

En kontaktperson från kommunens organisation gentemot äldrerådet och tillräckliga resurser för att sköta uppgifterna

Inkludering av äldreråden redan i planeringsskedet

Äldrerådet hörs och delaktiggörs i högre grad i kommunens strukturer

Reaktion/svar på rådets initiativ och utlåtanden

Utarbetande av en instruktion eller noggrannare fastställande av dess innehåll

Utbildningar och anvisningar om äldrerådet och dess lagstadgade ställning och roll för såväl äldreråden som kommunens tjänsteinnehavare

Begäran om utlåtande från alla kommunala verksamhetsområden till äldreråden

Val av mångsidig representation i rådets sammansättning med beaktande av kommunens behov

Mer anvisningar för rådets verksamhet under coronakrisen

Genuint utnyttjande av och uppskattning för äldrerådets expertis i frågor som berör äldre personer

En tillräcklig och tydlig budget för äldrerådet (separat verksamhetsbudget)

Möjlighet för rådet att ordna fler möten

Större synlighet för äldrerådet på kommunens webbplats/egna webbsidor

Nya broschyrer till äldrerådet

Förlängning av rådets mandatperiod

Rådet lyder under kommunstyrelsen

Nationell nivå

Förbättrande av äldrerådets ställning i lagen

Övervakning av efterlevnaden av kommunallagen och äldreomsorgslagen (till exempel av en äldreombudsman)

Tydliga och enhetliga anvisningar för råd och kommuner till exempel om genomförande av målen i äldreomsorgslagen, uppföljning och samarbete

Förbättring av attityderna gentemot äldre i hela samhället

Förbättring av kännedomen om äldreråden i hela landet

Fler förfrågningar och begäran om utlåtanden till råden även i frågor på riksnivå

"Äldrerådet måste tydligt prioritera vilka ärenden de anser vara viktiga och avsluta dessa ärenden."

"Det är nödvändigt att hela tiden ha hela riksnivån under kontroll: regeringsprogrammet, välfärdsområdena, intressebevakningsorganisationerna osv. Man får saker och ting att förändras när man påverkar dem med ett positivt förhållningssätt."

"Vi har kanske fler möjligheter att påverka än vi har kunnat utnyttja. Rådet fungerar i stor utsträckning under ledning av ordföranden. Rådet borde få aktivare medlemmar som är beredda att påverka mer."

"En öppen och tillräcklig diskussion om halvfärdiga utvecklingsidéer som är på gång; vi kan tillsammans fundera på saker som kan genomföras, vi skulle också tillsammans kunna fundera på hur företagen kan delta i utvecklingen av frågor som berör äldre personer och personer med funktionsnedsättning i framtiden."

I flera svar beskrevs möjligheten att vid behov öka antalet möten i äldrerådet som en väsentlig faktor för att öka påverkningsmöjligheterna. I en del av svaren lyftes fram att det till exempel inte alltid räcker med fyra eller fem möten under verksamhetsåret eftersom man då inte nödvändigtvis hinner reagera på aktuella frågor i tid och inte hinner planera olika helheter och kommunikationen om dem tillräckligt. För att öka antalet sammanträden och betala ut fler mötesarvoden förutsätts dock att budgeten ökas. Man efterlyste också en separat årlig verksamhetsbudget eller mer pengar i den nuvarande verksamhetsbudgeten som stöd för äldrerådets planerliga verksamhet.

"Man borde få mer pengar för rådets verksamhet, vilket skulle göra det möjligt att ordna till exempel olika kvällar och evenemang. Dessutom är det önskvärt att få utbildning i rådets verksamhet."

"--- en egen budget skulle också ge möjlighet att planera olika funktioner på förhand då man vet att det finns finansiering"

Bättre kännedom om äldrerådet och ökad synlighet i kommunen skulle enligt respondenterna öka möjligheterna att påverka. Metoder för att främja kännedomen som framfördes var till exempel en broschyr om äldrerådet, tidningsartiklar, en egen webbplats för äldrerådet eller en sida på kommunens webbplats, bättre synlighet än tidigare på kommunens webbplats samt möten med äldre och besök även i avlägsna byar. Det ansågs viktigt att informationen sker via flera kanaler eftersom alla kommuninvånare inte nödvändigtvis kan använda till exempel digitala kanaler. Ju bättre kommuninvånarna kan kontakta äldrerådet och ju större publik rådets evenemang når, desto mer sannolikt är det att man genom rådets verksamhet också till exempel kan främja äldre kommuninvånarens välbefinnande och delaktighet. Enligt respondenterna borde äldrerådet också göras mer känt bland de beslutande tjänstemännen och förtroendevalda i kommunen för att främja samarbetet och inkluderingen av äldreråden. Å andra sidan skulle en förbättring av kännedomen om råden på nationell nivå kunna främja både rådets ställning och påverkningsmöjligheter.

"Äldrerådet och rådet för personer med funktionsnedsättning borde göra sig känt bland kommuninvånarna genom mer kommunikation och olika evenemang. På det sättet skulle man kunna stärka kommuninvånarnas engagemang."

"Genom att på ett allmänt plan göra kommunens beslutsfattare, personal och olika aktörer – men också kommuninvånarna – medvetna om äldrerådets existens. Det är tillräckligt svårt att utveckla samarbetet som det är"

En del av respondenterna ansåg också att det är viktigt att det i det egna rådet finns medlemmar som i stor utsträckning och på ett mångsidigare sätt än i nuläget representerar de äldre i kommunen. På basis av svaren varierar åsikterna om vilken sammansättning som är idealisk eftersom en del i större utsträckning behöver representanter från lokala pensionärs- och äldreorganisationer eller församlingen, medan andra efterlyser medlemmar som är kommunala tjänstemän.

Representanter för kommunen upplevdes som en viktig länk mellan kommunen och äldrerådet, eftersom rådet via dem kan få aktuell information om kommunens planer. Sådana medlemmar kan enligt respondenterna också öka kännedomen om och uppskattningen för rådet bland de kommunala institutionerna och därigenom också stärka rådets ställning. Å andra sidan upplevdes ett alltför tjänstemannastyrt råd som problematiskt, eftersom rådets medlemmar i så stor utsträckning som möjligt borde representera just de äldre i kommunen. Enligt en respondent skulle det vara bra om rådet inte bara hade äldre medlemmar utan även yngre, vilket man antog skulle bidra till ett aktivare arbetssätt, till exempel för att synliggöra rådet.

"Man ser till att äldrerådet har en tillräckligt mångsidig representation med beaktande av ortens behov."

"Den representant som kommunstyrelsen utsett till äldrerådet har en viktig roll i att föra ärenden vidare."

"I rådet finns inga representanter som är förtroendevalda eller tjänsteinnehavare inom centralförvaltningen eller sektorförvaltningen i fråga, vilket är en betydande brist med tanke på den praktiska verksamheten och delvis därför har också den förtroendevalda organisationens uppskattning för rådets arbete tidvis varit bristfällig eller till och med ligkiltig"

"Det skulle kunna väljas fler medlemmar från olika organisationer. Nu finns det många representanter från olika partier i kommunens olika nämnder."

Ett särskilt viktigt sätt att främja påverkningensmöjligheterna ansågs vara att öka samarbetet med centrala intressentgrupper. Möten och annan kontakt såväl med äldreråden i de närliggande kommunerna som med äldrerådet på landskapsnivå, pensionärs- och äldreorganisationer, olika föreningar och ungdomsfullmäktige ansågs viktiga eftersom man genom att förena resurser och expertis i olika projekt skulle kunna få bättre resurser för att främja äldres hälsa och välfärd samt påverka levnadsförhållandena. Samarbete och nätverksbildning är också viktiga för att dela god praxis och utveckla den egna verksamheten. I en del råd efterlystes en enhetlig praxis för råden i landskapet som kunde utvecklas vid gemensamma möten mellan landskapets råd.

Äldrerådets möjligheter att påverka ärenden som berör äldre personer är dock i hög grad kopplade till hur väl samarbetet med kommunala aktörer, såsom kommunfullmäktige,

nämnder, förtroendevalda och olika förvaltningsnämnder, fungerar. Att utveckla och etablera samarbetspraxisen i kommunen var enligt respondenterna en av de viktigaste faktorerna för att främja rådets påverkningsmöjligheter. Det behövs en aktivare dialog mellan olika aktörer samt att kommunerna har en genuin vilja att utnyttja äldrerådets expertis och nätverk som stöd för beslutsfattandet. Det skulle vara viktigt att inkludera råden i kommunens projekt redan i planeringsskedet, då råden har faktiska möjligheter att påverka och föra fram den äldre befolkningens perspektiv. Det ansågs viktigt att inkludering av rådet i högre grad är en del av kommunens verksamhet.

"Att förbättra samarbetet mellan stadens tjänstemän och beslutsfattare. Samarbetet borde vara förutseende, förebyggande och kravet på samarbete borde redan vara en del av strukturen och självklart. Äldrerådet borde regelbundet tas med i beredningen av alla beslut som påverkar de äldres liv."

"Man borde i fler beslutsprocesser än tidigare inkludera en begäran om utlåtande från äldrerådet samt en förhandsbedömning av konsekvenserna ur den äldre befolkningens synvinkel."

"Äldrerådets påverkningsmöjligheter kan förbättras genom att man ökar dess möjligheter att påverka i frågor inom den tekniska sektorn, det vill säga boendemiljön och livsmiljön. Varje äldreråd borde till exempel rutinmässigt ha en förhandsdiskussion med den tekniska sektorn om vilka saker inom deras område som borde lyftas fram i äldrerådet."

"Hörande av medlemmarna i äldrerådet, där finns gedigen kunskap och erfarenhet. I början av beredningen/beredningarna ska man få information så att man kan påverka."

"I högre grad påminna tjänsteinnehavarna om äldrerådets existens så att de kommer ihåg att bättre informera rådet om aktuella ärenden. Samarbetet med social- och hälsovården är intensivt medan det med de övriga förvaltningarna är mindre, dock kontinuerligt."

"De förtroendevalda borde i större utsträckning samarbeta med rådet och uppskatta pensionärsrådets omfattande arbete och breda sakkunskap – vi är intressanta i valtider då 8 500 röster delas ut."

Många äldreråd har regelbundna möten med kommunens olika aktörer till exempel några gånger per år, men enligt respondenterna skulle det kunna hållas fler möten än i nuläget. Dessutom borde äldreråden enligt respondenterna beviljas närvaro- och yttranderätt till exempel vid nämndernas och fullmäktiges möten, vilket skulle hjälpa råden att få aktuell information om ärenden som är aktuella och behandlas i kommunen. I en del kommuner har närvaro- och yttranderätt dock inte beviljats trots förslag från äldrerådet.

Enligt respondenterna borde närvaro- och yttranderätt beviljas en medlem i rådet åtminstone då det vid nämndernas möten behandlas ärenden som rådet har yttrat sig om. En god praxis som föreslogs var en ansvarsperson för olika sektorer. Personens uppgift skulle vara att informera äldrerådet om aktuella planer och om hur de ärenden som rådet har yttrat sig om och tagit initiativ till framskrider. En sekreterare i huvudsyssla eller en föredragande sekreterare upplevdes som särskilt viktig då det handlar om att främja påverkningsmöjligheterna.

"Regelbundna nämndmöten, närvarorätt för nämndmedlemmar vid äldrerådets möten; rätt för en representant för äldrerådet att närvara vid nämndernas möten; genuint med i arbetsgrupper/tjänsteinnehavarnas verksamhet, eller där beslut fattas på riktigt och konkret."

"Verksamheten borde få en mer officiell ställning i kommunorganisationen. Det skulle vara bra att få tydligare anvisningar för verksamheten, så att man vet vilka rättigheter eller skyldigheter den har. I stadens egen organisation bör en kontaktperson fastställas noggrannare och personen borde reserveras resurser för att sköta uppgiften."

"Rådet har rätt att yttra sig, men det hjälper inte. Man borde få respons på hur utlåtandena har beaktats i behandlingen av ärendet och hur behandlingen av ärendet framskrider. Det skulle vara önskvärt att en medlem i rådet har närvarorätt vid nämndernas sammanträden då ett utlåtande som getts behandlas."

"Äldrerådet behöver en beredande sekreterare som är tjänsteinnehavare vid kommunen och som i verkligheten också skulle ha tid att sätta sig in i rådets verksamhet."

Respondenterna föreslog dessutom faktorer på riksnivå som skulle kunna ha betydelse för främjandet av äldrerådets påverkningssmöjligheter. Sådana faktorer var till exempel inrättandet av en tjänst som äldreombudsman, noggrannare fastställande av de lagar som reglerar äldrerådets och kommunernas verksamhet, till exempel i syfte att stärka samarbetet och delaktigheten, noggrannare övervakning av efterlevnaden av äldreomsorgslagen i kommunerna, skapande av gemensam praxis och gemensamma anvisningar för alla äldreråd samt förbättring av attityderna gentemot äldre i samhället i allmänhet.

"Ett problem med tanke på äldrerådets arbete i allmänhet är att råden inte har sådana mekanismer för beredning av ärenden som tryggar en uppdaterad uppföljning av kommunens och samkommunernas olika verksamheter, och delvis därför sker också fördjupningen i ärendena och beredningen av utlåtanden som ska ges på grund av bristfälliga uppgifter alltid antingen för sent eller i övrigt på felaktiga grunder, och av ovan nämnda skäl bör man för att få en enhetlig linje för äldrerådets möjligheter att påverka i hela landet på ett eller annat sätt få en gemensam övervakningslinje som är förpliktande för kommunerna så att målen i äldreomsorgslagen kan genomföras också vad gäller den praktiska verksamheten."

"Fler enkäter till äldreråden även om ärenden på riksnivå. Den blivande äldreombudsmannen kan engagera äldreråden."

"Angående äldreombudsmannen: en övergripande uppgift, uppföljning av lagstiftningen och gemensamt kommunalt beslutsfattande samt dess inverkan på äldre. På så sätt förbättras ställningen och rättigheterna."

"Ett medverkande organ (alltså inte beslutsfattande) har ofta endast marginella möjligheter att påverka. Mycket beror på äldrerådets och ordförandens aktivitet att lyfta fram frågor som är viktiga för den äldre befolkningen. Även de äldres grundlagsenliga rätt att bli hörda i sina egna ärenden tillgodoses i huvudsak inte i det praktiska beslutsfattandet och organiseringen av tjänster. Detta är ett stort orosmoment för äldrerådet. Borde man på något tydligare sätt legitimera äldrerådets ställning?"

4 Organisationernas synpunkter på äldrerådens verksamhet

Olika organisationer är viktiga aktörer i främjandet av den äldre befolkningens hälsa och välfärd och experter i frågor som gäller äldre personer. De samarbetar också på många olika sätt med äldreråden. Som en del av Människorättscentrets projekt för att kartlägga situationen för äldreråd tillfrågades personer i ledningen av några riksomfattande organisationer om sina erfarenheter av samarbete med äldreråden samt synpunkter på äldrerådets verksamhet och roll i kommunerna. Man fick synpunkter från Centralförbundet för de gamlas väl, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI, Äldreinstitutet, Pensionstagarnas Centralförbund rf och Minnesförbundet rf.

De flesta organisationer som besvarade förfrågan har ordnat den riksomfattande äldrerådetsdagen. Äldrerådetsdagarna är en utmärkt kanal för nätverkande och informationsutbyte till exempel om olika projekt samt om andra aktuella frågor som gäller organisationer, föreningar och äldreråd. Äldreråden deltar också aktivt i många slags kampanjer, workshoppar och projekt som ordnas av organisationer, men enligt enkäten önskar man att äldreråden i ännu större utsträckning än i nuläget deltar i dem. Organisationerna i nätverket Med ålderns rätt har gjort upp en guide för äldreråd där man sprider god praxis bland äldreråd i ett kompri-

merat och lättläst paket.³⁵ Enligt organisationerna har äldreråden upplevt att handboken är bra och det finns ett behov av motsvarande material i fortsättningen.

Organisationernas representanter besöker äldrerådets möten i egenskap av sakkunniga och förmedlar på så sätt information om aktuella frågor direkt till råden. Samtidigt ger äldreråden information om den äldre befolkningens situation på lokal nivå och om aktuella frågor i äldreråden. Lokala medlemsorganisationer och föreningar har också representanter i äldreråden, och via dem förmedlas information i bägge riktningar. I fortsättningen önskade man dock att äldreråden också idkar mer offentlig kommunikation om sin verksamhet på webben och till exempel genom elektroniska nyhetsbrev.

Organisationerna anser att kommunikationen och dialogen med äldreråden är särskilt viktiga för ett smidigt samarbete. Genom en bättre dialog skulle organisationerna och föreningarna ännu bättre än i nuläget lära sig hur äldreråden fungerar. Mot denna bakgrund lyfte man fram behovet av att skapa och upprätthålla bättre samsarbetskanaler än tidigare. En utmaning ansågs vara avsaknaden av ett forum där det finns så aktuell information som möjligt om till exempel medlemmarna i äldreråden, såsom

35 Se den finskspråkiga broschyren Vanhusneuvostot vapaaehtoistyön asialla -vinkkivihko. <https://www.valtaavanhuus.fi/files/85361b07c82f978b608f6c7c2a0209a06cf5adba66b282f935f46dc7fcaa3964.pdf>

ordförandena och sekreterarna. Ett gemensamt forum skulle underlätta såväl informationsförmedlingen som rådets deltagande i till exempel organisationers projekt.

I undersökningen framkom också olika åsikter om vilka aktörer som borde vara representerade i äldreråden. Enligt vissa skulle det vara bra om medlemmarna i äldreråden bestod av företrädare för de lokala pensionärsorganisationerna som skulle föreslås av pensionärsorganisationerna. Via pensionärsorganisationerna når man i stor utsträckning kommunens äldre, men råden måste se till att ärenden inte behandlas utifrån partipolitiska utgångspunkter. Å andra sidan ansåg respondenterna att äldreråden borde representera äldre personer i den egna kommunen eller samkommunen på ett mångsidigare sätt än endast genom medlemmarna i pensionärsorganisationerna. En mångsidig representation ses som en viktig grund för att äldreråden så bra som möjligt ska kunna fungera som en röst för alla kommuninvånare.

Enligt organisationerna borde äldreråden ha en mer central roll än i nuläget i ärenden och beslutsfattande som berör de äldre människorna i kommunen. Äldreråden borde bland annat få representanter till alla kommunala organ som är viktiga för de äldre. Äldreråden har på många sätt olika utgångspunkter för kommunal påverkan, och det upplevs också att organisationerna spelar en viktig roll i stärkandet av äldrerådets ställning i kommunerna. Enligt undersökningen skulle det i Finland behövas riksomfattande riktlinjer för äldrerådets arbete till exempel vad gäller mötesarvoden, budget och processen för att välja rådets medlemmar.

5 Reflektion och slutsatser

I denna rapport utreddes verksamhets sätt och god praxis bland kommunala äldreråd, respondenternas erfarenheter av rådets möjligheter att påverka i kommunen och utmaningar i arbetet. Dessutom kartlades hur coronapandemin har påverkat rådets verksamhet. Syftet med utredningen var att ta fram information om hur äldrerådets ställning och arbete skulle kunna stödjas i fortsättningen och hurdan god praxis det vore bra att överföra från en kommun till en annan. Dessutom tillfrågades organisationer om deras erfarenheter av samarbetet med äldreråden och deras synpunkter på äldrerådets roll i kommunerna.

Enkäten om äldrerådets verksamhet skickades till alla kommuners äldreråd, och 155 kommuner och ett äldreråd på landskapsnivå besvarade enkäten. Sammanlagt inkom 182 svar eftersom en del kommuner skickade in flera svar. I enkäten efterfrågades respondenternas åsikter till exempel om den egna kommunens äldreråds verksamhet och möjligheter att påverka (se bilagan). Resultaten grundar sig i huvudsak på erfarenheter och synpunkter av enskilda medlemmar i äldreråden, såsom ordföranden, vice ordföranden, de övriga medlemmarna eller äldrerådets sekreterare. I en del råd behandlade medlemmarna enkäten tillsammans. Respondenternas åsikter kan ha påverkats av respondentens ställning eller an-

nan bakgrund, till exempel arbete i en kommunal tjänst eller partibundenhet. Uppfattningarna om äldrerådets situation och verksamhet kan också variera mellan medlemmarna, varvid svaret på enkäten inte helt och hållet motsvarar hela rådets ståndpunkt. Det är bra att beakta dessa bakgrundsfaktorer när man granskar resultatet, även om svaren inte behandlas enskilt.

På Åland är en mer omfattande äldrerådsverksamhet bara i startskedet

I Fastlandsfinland har äldreråden varit lagstadgade ända sedan 2014 medan äldreråden blev lagstadgade först i början av 2021 på Åland. Det är viktigt att i framtiden granska de åländska rådets organisation, verksamhet och påverkningsmöjligheter i det skede då rådets verksamhet har kommit igång i större omfattning.

Enligt respondenterna förbättras den äldre befolkningens möjligheter att delta och påverka på Åland då ett äldreråd tillsätts i alla kommuner, man sörjer för rådets verksamhetsförutsättningar och inkluderar dem i planerna som berör den äldre befolkningen och utvecklar redan från början en god samarbetspraxis med kommunen. På Åland kan man utnyttja erfarenheter och god praxis från äldreråden i övriga Finland för att utveckla verksamheten.

Äldrerådens verksamhetsförutsättningar varierar, coronapandemin testade framför allt de digitala färdigheterna

Att sörja för äldrerådets verksamhetsförutsättningar är en central del av stödet för rådets ställning och verksamhet. Också många av de metoder för att främja rådets påverkningssmöjligheter som respondenterna lyfte fram var förknippade med förbättrade verksamhetsförutsättningar. På basis av utredningen har merparten av kommunerna i huvudsak sört för äldrerådets verksamhetsförutsättningar väl, såsom utnämningen av en sekreterare, skötsel av mötesarrangemang, betalningen av mötesarvodet och ersättningen av resekostnader i anslutning till möten och beviljandet av en verksamhetsbudget ur kommunens anslag. Till exempel uppgav 91 procent av respondenterna att kommunen betalar mötesarvodet till rådets medlemmar. Situationen ser ut att ha förbättrats jämfört med 2012, då 65 procent av kommunerna enligt den utredning som Kommunförbundet genomförde betalade mötesarvodet.³⁶ En direkt jämförelse med Kommunförbundets resultat kan dock inte göras, eftersom alla kommuner inte gav någon information i den utredningen.

I en del kommuner där ovan nämnda verksamhetsförutsättningar i princip uppfylls stöder kommunerna dock inte i tillräcklig utsträckning rådets verksamhet på praktisk nivå. Till exempel var en kommunanställd sekreterare i nästan alla äldreråd, men man önskade att kommunerna skulle ge mera resurser och arbetstid för äldrerådets sekreterare så att sekreterarens arbetsuppgifter i större utsträckning även skulle omfatta assistans till exempel i beredningen av förslag. Enligt respondenterna spelar sekreteraren en mycket central även i förmedlingen

av information mellan kommunen och rådet. På grund av coronakrisen har sekreteraren fått en större roll än tidigare i informationsförmedlingen eftersom man varit tvungen att ställa in många möten mellan råden och kommunala aktörer samt experter inom olika områden och råden inte har kunnat sammanträda lika ofta.

Under coronapandemin beskrev många äldreråd att de mötts av många slags utmaningar, särskilt när det gäller att ordna möten och delta i möten. Coronapandemin kan anses delvis ha ändrat kraven på verksamhetsförutsättningarna i fråga om möten. I en del kommuner har äldrerådets verksamhet varit fortsatt mycket aktiv, men i flera äldreråd har den enligt utredningen avstannat nästan helt eller varit mycket småskalig jämfört med tiden före pandemin. Man har varit tvungen att bedriva verksamheten i huvudsak genom distansförbindelser, vilket alla äldreråd inte har haft tillräckliga förutsättningar för.

Kommunerna och äldreråden måste vara beredda på att undantagssituationen till följd av pandemin kan fortsätta ännu länge. För att trygga äldrerådets verksamhet är det i synnerhet viktigt att stärka medlemmarnas digitala kompetens. Många klarar av att använda datateknisk utrustning, men som det framgick av utredningen har inte alla medlemmar nödvändigtvis en egen dator, e-post och andra verktyg som behövs för att till exempel delta i distansmöten. En ny praxis som upplevts fungera bra är hybridmöten, där en del av medlemmarna kan samlas på plats och en del på distans. I fortsättningen borde man dock fundera på lösningar för hur man kan garantera allas möjligheter att delta i situationer där alla närkontakter måste undvikas på grund av coronapandemin eller andra undantagssituationer.

Äldreråden deltar i många slags utbildningar som ordnas av kommunen och andra aktörer, vilket främjar rådets verksamhetsförutsättningar. På basis av utredningen verkar det dock i en del äldreråd finnas behov av en mer omfattande utbildning av medlemmarna, i synnerhet vad gäller äldrerådets roll och lagstadgade

36 Virnes E. (2014) Vanhusneuvosto osallistuu ja vaikuttaa. Uutta kunnista. Kommunförbundets publikationsserie 4/2014. Kommunförbundet, Helsingfors. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2014/1630-vanhusneuvosto-osallistuu-ja-vaikuttaa>

uppgifter i kommunen. Med tanke på äldrerådets verksamhet är det viktigt att alla medlemmar har en klar uppfattning om vilka lagar som styr verksamheten samt om aktuella riksomfattande rekommendationer och utvecklingsprogram som berör äldre personer. Kommunerna ska se till att råden på begäran får tillräckligt med stöd för och råd kring äldrerådets arbete.

Enligt utredningen saknar påtagligt många äldreråd egna webbsidor eller undersidor på kommunens webbplats. Att få en webbplats eller att förbättra synligheten på kommunens webbplats skulle enligt respondenterna kunna främja rådets påverkningsmöjligheter. Bland annat med tanke på kännedomen om rådet skulle det vara viktigt med information som är så aktuell som möjligt och som enkelt och snabbt kan hittas, till exempel om rådets syfte och uppgifter, medlemmar, kontaktuppgifter, protokoll, verksamhetsplan och verksamhetsberättelse. Med hjälp av kontaktuppgifter som hittas på webbplatsen kan kommuninvånarna också med låg tröskel kontakta rådet, vilket ökar äldre personers delaktighet och möjligheter att påverka i kommunen. I synnerhet under coronapandemin kan webbplatsen få en allt viktigare roll som en kanal för informationsförmedling och hörande av invånarna, i och med att de sedvanliga samrådsmötena och mötena i samband med olika evenemang och på mötesplatser för äldre har minskat betydligt.

Riksomfattande organisationer och föreningar ansåg enligt den förfrågan som skickats till dem att det är viktigt att man åtminstone på rådets egen eller kommunens webbplats kan hitta aktuella kontaktuppgifter till rådets ordförande och sekreterare, varvid det skulle vara lättare att kontakta rådet och till exempel engagera sig i olika workshoppar, evenemang och enkäter. Enligt enkätsvaren skulle det vara bra om kontaktuppgifterna till alla råd fanns på ett och samma ställe. I framtiden skulle det kunna finnas ett behov av någon form av riksomfattande webbplattform för äldreråden.

En fungerande kommunikations- och samarbetspraxis ska utvecklas tillsammans med kommunen

Det är väsentligt för äldrerådets verksamhet och påverkningsmöjligheter att råden i god tid får tillräcklig information av kommunerna om till exempel den äldreservice som kommunen ordnar, projekt som gäller äldre personer och andra planer. Då kan äldreråden till exempel bereda utlåtanden i det skede då det fortfarande på riktigt är möjligt att påverka. Effekten av äldrerådets verksamhet, såsom utlåtanden, initiativ och ställningstaganden, beror dock i hög grad på i vilken mån kommunen är beredd att utnyttja rådets sakkunskap och synpunkter. Dessutom är det viktigt att råden får information i synnerhet om de ärenden som är under beredning i kommunen och som de har gett sitt utlåtande om eller tagit initiativ till. På basis av svaren finns det i många kommuner ännu utrymme för förbättring gällande detta. Utan information är det svårt för äldreråden att bedöma såväl effekterna av den egna verksamheten som hur man i kommunen beaktar den äldre befolkningens perspektiv och hur dess rättigheter tillgodoses i allmänhet.

På basis av svaren har äldrerådets vanligaste utmaningar dock att göra med bristfällig kommunikationspraxis och bristande samarbete, vilket också framkommit i tidigare utredningar.³⁷ Detta vittnar i sin tur om att äldrerådet på vissa håll fortfarande är ganska oetablerat som kommunal aktör trots dess lagstadgade ställning. Till exempel identifierar kommunernas

37 Virnes E. (2014) Vanhusneuvosto osallistuu ja vaikuttaa. Uutta kunnista. Kommunförbundets publikationsserie 4/2014. Kommunförbundet, Helsingfors. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2014/1630-vanhusneuvosto-osallistuu-ja-vaikuttaa>

Latvalahti J. (2015) Vanhusneuvosto-opas. Sitra, Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf. KL-Kustannus Oy, Helsingfors. <https://www.sitra.fi/julkaisut/vanhusneuvosto-opas/>

Miettinen H. & Parviainen J. (2017) Vanhusneuvostojen rooli ja vaikutusmahdollisuudet ikääntyneiden asumisen ja elinympäristöjen kehittämisessä. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman 2013-2017 työpapereita 1/2017, ympäristöministeriö, 5.4.2017.

enskilda verksamhetsområden inte i tillräcklig utsträckning behovet av att höra och engagera äldrerådet, även om äldreråden enligt lagen ska ges möjlighet att påverka planeringen, beredningen och uppföljningen inom olika verksamhetsområden till den del de kan anses påverka till exempel den äldre befolkningens levnadsförhållanden samt hälsa och välfärd.

Äldrerådets möjligheter att delta måste stärkas ytterligare

Enligt utredningen finns det också tecken på att man i många kommuner i högre grad än i nuläget borde delaktiggöra råden i genomförandet av rådets viktigaste lagstadgade uppgifter, det vill säga i beredningen av en plan för att stödja den äldre befolkningen enligt 5 § i äldreomsorgslagen samt i utvärderingen av servicens tillräcklighet och kvalitet enligt 6 §.³⁸ För att stärka äldrerådets ställning och klargöra deras roll är det viktigt att man i alla kommuner för råden utarbetar en instruktion, i vilken rådets uppgifter och lagstadgade ställning fastställs tillräckligt noggrant. En knapp femtedel av respondenterna uppgav att det inte finns någon instruktion för rådet. En del respondenter framförde också i de öppna svaren att den nuvarande instruktionen inte i tillräcklig utsträckning stöder rådets verksamhet i kommunen.

I många kommuner utnyttjar man dock också rådets sakkunskap som stöd för beslutsfattandet i många olika frågor som gäller äldre personer, och äldreråden involveras i många slags projekt och förändringar i planerings- och beredningsskedet. Om detta vittnar till exempel de många exempel på goda resultat som verksamheten gett upphov till som respondenterna har beskrivit samt de positiva erfarenheterna av ökat samarbete mellan olika aktörer och det förbättrade informationsutbytet under

de senaste åren. Man hade också en positiv uppfattning om främjandet av äldre personers delaktighet samt hälsa och välfärd i kommunen samt utvecklingen av boende- och livsmiljön, vilket äldreråden har kunnat påverka till exempel genom utlåtanden, initiativ och samarbete med olika intressentgrupper.

Grunden för en fungerande samarbetspraxis är att alla parter är aktiva och har en genuin samarbetsvilja. Med tanke på rådets verksamhet är det särskilt viktigt att kommunerna skapar en bestående och strukturerade samarbetspraxis för att involvera råden och utnyttja deras expertis inom alla verksamhetsområden. Såväl de som besvarade enkäten om äldreråd som de riksomfattande pensionärs- och äldreorganisationerna samt föreningarna anser det vara väsentligt att råden åtminstone beviljas rätt att delta i nämndernas möten med närvaro- och/eller yttranderätt. I en del kommuner är detta redan nu praxis och det är viktigt att i mån av möjlighet utvidga den till alla kommuner. Genom en tydlig och bestående praxis kan man säkerställa att den äldre befolkningens perspektiv och åldersvänlighet konsekvent beaktas i alla kommunens planer och i allt beslutsfattande, från stadsutvecklingen till kultur- och hobbyverksamhet och tillgången till service.

Efter social- och hälsovårdsreformen³⁹ kommer främjandet av kommuninvånarnas hälsa och välfärd att bli en ännu viktigare uppgift för kommunerna, och det ligger i kommunernas intresse att betrakta äldreråden som en viktig samarbetspartner och resurs i detta arbete. I fortsättningen är det bra om också de framtida välfärdsområdenas äldreråd och de kommunala äldreråden bygger upp olika former av samarbets- och kommunikationspraxis för att stödja

38 Lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre. 28.12.2012/980. Hämtad. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2012/20120980>

39 Regeringens proposition 8.12.2020. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av välfärdsområden och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet samt till lämnande av underrättelse enligt artiklarna 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse. https://soteuudistus.fi/documents/16650278/49410096/SV_Sote+HE_final.pdf/70d4d0a3-a039-e453-1bc1-d4d5a938adbe/SV_Sote+HE_final.pdf?t=1607428287186

den äldre befolkningens möjligheter att delta och påverka. Det är viktigt att bygga upp en samarbetspraxis mellan de regionala råden och de lokala råden eftersom de kommunala äldre råden har goda direkta kontakter med de äldre i sin kommun och därigenom får respons, till exempel önskemål, behov och missförhållanden, direkt av de äldre som använder tjänsterna och av deras närstående. Informationsutbytet upplevs redan som utmanande och respondenterna var oroliga för hur de lokala rådets ställning utformas i de nya strukturerna.

Slutsatser

Enligt utredningen varierar såväl äldrerådets organisation, sammansättning och verksamhetssätt som förverkligandet av rådets verksamhetsförutsättningar i praktiken samt deras möjligheter att påverka i frågor som berör äldre både mellan olika kommuner och mellan olika sektorer inom en och samma kommun. Därför måste också stärkandet av äldrerådets ställning och stödet för verksamheten i första hand beakta de lokala utgångspunkterna. Såväl äldrerådets, kommunernas som organisationernas och föreningarnas aktivitet och genuina samarbetsvilja spelar en viktig roll i detta arbete.

Många av de rutiner som råden har upplevt vara bra är dock sådana som det skulle vara viktigt att införa i alla kommuner. Ändå är organiseringen av råden och de faktorer som styr verksamheten i hög grad beroende av kommunernas egen prövning. Genom att på riksnivå skapa gemensamma rekommendationer och anvisningar om centrala verksamhetssätt som är bindande för kommunerna och råden skulle man eventuellt kunna förbättra rådets ställning och möjligheter att påverka och därigenom också främja tillgodoseendet av äldre personers rättigheter. I fortsättningen skulle man också ytterligare kunna öka samarbetet mellan de kommunala äldreråden och deras centrala intressentgrupper till exempel genom att ut-

nyttja befintliga forum, som de riksomfattande äldrerådsdagarna är ett bra exempel på.

Det långvariga undantagstillståndet till följd av coronaviruset har varit en utmanande tid för hela samhället och dess effekter har på många sätt omfattat även äldreråden. Till de rättigheter som föreskrivs i äldreomsorgslagen hör möjligheten att delta och påverka i kommunen. Med tanke på tillgodoseendet av äldre personers rättigheter är det viktigt att trygga de kommunala äldrerådets fortsatta verksamhet trots den exceptionella situationen.

På grund av att befolkningen åldras snabbt ligger det i kommunernas intresse att ännu mer än i nuläget satsa på att på ett förutseende sätt fästa uppmärksamhet vid äldre personers levnadsförhållanden samt hälsa och välfärd, och i detta arbete är äldreråden en viktig partner för kommunerna. Uppskattningen för äldreråden och stödet från kommunens sida främjar rådets aktiva arbete för de äldre. Genom att i omfattande utsträckning beakta äldre människors perspektiv i kommunerna stöder man också de riksomfattande målen för ett åldersvänligt Finland.⁴⁰ Äldreråden garanterar de äldres rätt att delta i samhällelig verksamhet. Det är mycket betydelsefullt att de äldre själva medverkar i främjandet av de äldres rättigheter.

40 Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:32. Nationellt åldersprogram fram till år 2030. För ett ålderskunnigt Finland. Helsingfors 2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162464/STM_2020_32_j.pdf?sequence=1&isAllowed=y
Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:30. Kvalitetsrekommendation för att trygga ett bra åldrande och förbättra servicen 2020–2023: Målet är ett åldrevänligt Finland. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162456/STM_2020_30_j.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Bilaga: Frågeformulär för äldreåd

ÄLDREÅDSENKÄTEN 2020

Vi ber er besvara frågorna i detta formulär (1-22). Besvarandet sker genom att vid varje fråga välja det alternativ/de alternativ som bäst beskriver ert äldreåd samt genom att vid behov komplettera svaret på den givna svarsraden. Öppna frågor besvaras genom att skriva ett svar på det reserverade svarsutrymmet.

I det här avsnittet frågas om organiseringen av ert äldreåds verksamhet och sammansättningen

1. Välj ett alternativ som gäller er. Ert äldreåd är

- kommunens eget. Vilken kommun?
 gemensam för flera kommuner. Vilka kommuner?

2. Vad kallas ert äldreåd?

- Äldreåd
 Äldre- och handikappråd
 Annat, vad?

3. Hur lång är mandatperioden för ert äldreåd?

- 2 år
 4 år
 Annat, vad?

4. Välj ett alternativ för ert äldreåd vid varje punkt nedan.

	Ja	Nej
För ert äldreåd har utarbetats en verksamhetsstadga	☐	☐
Ert äldreåd utarbetar årligen en verksamhetsplan	☐	☐
Ert äldreåd upprättar årligen en verksamhetsberättelse	☐	☐

5. Hur ofta sammanträdde ert äldreråd 2019?

- 1 gång
- 2 gånger
- 3 gånger
- 4 gånger
- 5 gånger
- 6 gånger
- 7 gånger
- 8 gånger
- 9 gånger
- 10 gånger
- 11 gånger
- 12 gånger
- 13 gånger
- 14 gånger
- 15 gånger
- 16 gånger
- 17 gånger
- 18 gånger
- 19 gånger
- 20 gånger

6. Hur ofta sammanträder ert äldreråd 2020?

- 1 gång
- 2 gånger
- 3 gånger
- 4 gånger
- 5 gånger
- 6 gånger
- 7 gånger
- 8 gånger
- 9 gånger
- 10 gånger
- 11 gånger
- 12 gånger
- 13 gånger
- 14 gånger
- 15 gånger
- 16 gånger
- 17 gånger
- 18 gånger
- 19 gånger
- 20 gånger

7. Hur ser ert äldreråds sammansättning ut? Välj alla parter som är representerade i ert äldreråd för de ordinarie medlemmarnas del.

- Pensionärsorganisationer
- Äldreorganisationer
- Handikapporganisationer
- Veteranorganisationer
- Övriga organisationer. Vilka?
- Äldre personer (på annat sätt än till exempel via organisationer)
- Personer med funktionsnedsättning (på annat sätt än till exempel via organisationer)
- Församlingar
- Kommunala förtroendevalda
- Kommunala tjänsteinnehavare. Från vilka branscher?
- Övriga instanser. Vilka?

8. Till vilka olika åldersklasser hör medlemmarna i ert äldreråd? Välj alla alternativ som gäller era ordinarie medlemmar.

- Under 45
- 45-54
- 55-64
- 65-74
- 75-84
- 85+

9. Hur många ordinarie medlemmar ingår i sammansättningen i ert äldreråd?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20

10. Hur ser könsfördelningen ut i ert äldreråd? Välj alla alternativ som gäller de ordinarie medlemmarna i ert äldreråd och skriv in antalet på svarsraden med siffror.

- Kvinnor. Hur många?
 Män. Hur många?
 Andra. Hur många?
 Vet ej

I det här avsnittet frågas om ert äldreråds påverkningsmöjligheter och verksamhetsätt

11. Har kommunen/samkommunen sett till att ert äldreråd har följande verksamhetsförutsättningar? Välj ett lämpligt alternativ på varje rad och komplettera svaret vid behov på den givna svarsraden.

	Ja	Nej
Ert äldreråd har beviljats en verksamhetsbudget av kommunens anslag	☐	☐
Till medlemmarna i ert äldreråd betalas mötesarvodet	☐	☐
Till medlemmarna i ert äldreråd ersätts resekostnader i anslutning till verksamheten	☐	☐
En anställd vid kommunen är sekreterare/föredragande sekreterare för ert äldreråd	☐	☐
Kommunen har ordnat avgiftsfria möteslokaler för ert äldreråd	☐	☐
Mötes- och samlingslokalerna är tillgängliga	☐	☐
Kommunen sköter mötesarrangemangen (till exempel teknisk utrustning)	☐	☐
Kommunen ordnar introduktion för de nya medlemmarna i ert äldreråd	☐	☐
Kommunen ordnar utbildningar för medlemmarna i ert äldreråd. Hurdana utbildningar?	☐	☐
Kommunen har skapat bestående kontaktpraxis mellan tjänsteinnehavare, förtroendevalda och ert äldreråd	☐	☐
Ert äldreråd informeras i god tid om kommunens planer och tidtabeller	☐	☐
Ert äldreråd har fått egna webbsidor till exempel i anslutning till kommunens webbsida	☐	☐
Ert äldreråds verksamhet har fått tillräckligt stöd under coronakrisen (såsom arrangemang för distansmöten). På vilket sätt har/har man inte fått stöd?	☐	☐
Annat, vad?	☐	☐

Om ni vill kan ni här ge ytterligare information om verksamhetsförutsättningarna och hur de uppfylls

12. Vilka konsekvenser har coronakrisen haft för ert äldreråds verksamhet?

13. Vilka verksamhetsformer har ert äldreråd (till exempel utlåtanden och initiativ)? Beskriv enligt er de viktigaste 3-5 verksamhetsformerna. De behöver inte vara i prioriteringsordning.

14. I vilken mån anser ni att ert äldreråd har kunnat påverka följande frågor som gäller äldre personer i er kommun/samkommun? Välj ett alternativ på varje rad.

	tillräckligt	Helt tillräckligt	Ganska otillräckligt	Ganska tillräckligt	Helt otillräckligt	Vet ej
Plan för att stödja den äldre befolkningen enligt äldreomsorgslagen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bedömning av socialservicens tillräcklighet och kvalitet enligt äldreomsorgslagen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utveckling av social- och hälsovårdstjänster	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utveckling av boende- och livsmiljön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Främjande av hobby- och kulturverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stöd för kommuninvånarnas motion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Främjande av hälsa och välfärd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Projekt som berör äldre i kommunen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Främjande av kommuninvånarnas delaktighet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verksamhetssätt och rekommendationer i anslutning till coronakrisen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annat, vad?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. På vilket sätt anser ni att ert äldreråds påverkningsmöjligheter kan förbättras i fortsättningen?

16. Vilka frågor önskar ni att ert äldreråd i fortsättningen kan påverka i större utsträckning än i nuläget i er kommun/samkommun?

17. . Vilka goda resultat har ert äldreråd åstadkommit i frågor som berör äldre i er kommun/samkommun? Ge 1-5 exempel.

18. Hurdana goda verksamhetssätt har ert äldreråd? Verksamhetssätten kan gälla till exempel samarbete med intressentgrupper, information, deltagande, möten osv. Beskriv gärna minst tre goda verksamhetssätt och flera om ni vill.

19. På vilket sätt hör ert äldreråd de äldres åsikter och önskemål i er kommun/samkommun?

20. Vilka andra frågor skulle ni ännu vilja lyfta fram?

Bakgrundsinformation

21. Vem svarade på enkäten?

- Ordförande för äldrerådet i samarbete med sekreteraren
- Ordförande för äldrerådet
- Äldrerådets sekreterare
- Annan svarande, vem?

22. . Behandlades enkätsvaren gemensamt i ert äldreråd?

- Ja
- Nej

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi